SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA I BROJ 27 | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 17 AVGUST 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Materijalne mogućnosti za dalje kulturno uzdizanje radničke klase

Ovih dana Savezna vlada dodelila je Jedinstvenim sindikatima četiri stotine miliona dinara u kulturno-prosvetne svrhe. Velika suma, koju država odvaja druge godine Petogodišnjeg plana za kulturni rad u sindikatima, još jednom jasno pokazuje koliko ogromnu pažnju i brigu posvećuje narodna država kulturnom napretku radnih masa, u prvom redu radničke klase.

Jedinstveni sindikati kao masovna organizacija radničke klase imaju za zadatak punu aktivizaciju i svesno angažovanje miliona radnika, namještenika i službenika u izgradnji socijalističkog poretka, u stvaranju boljeg i kulturnijeg života u našoj zemlji.

Idejno-političko i kulturno prevaspitavanje najširih masa naroda pretstavlja danas s jedne strane način svesnog angažovanja masa u izgradnji države, a s druge strane put uvlačenja najširih slojeva radnih ljudi u vlast, osposobljavanje radnika, seljaka i radnih ljudi uopšte za upravljanje svojom, narodnom državom. I u tom smislu borba za kulturnost masa jeste borba za dalje učvršćenje narodne vlasti u kojoj će moći učestvovati i državom upravljati i oni danas najzaostaliji elementi iz redova radnika i seljaka naše zemlje.

Poseban značaj idejno-političkog i kulturno-prosvetnog rada leži u činjenici da se demokratske promene koje su u našoj zemlji izvršene kao rezultat oslobodilačkog rata, promene koje su radničku klasu, radno seljaštvo i sve radne ljude naše zemlje učinile gospodarima države i vlasnicima sredstava za proizvodnju, da se te promene mogu osigurati i učvrstiti i dalje razvijati u prvom redu prevaspitavanjem masa, svestranim kulturnim izdizanjem naroda, likvidacijom nepismenosti i svih oblika kulturne zaostalosti. A to znači da je borba za kulturno-političko izdizanje radnih masa nerazdvojno povezana sa pitanjem daljeg socijalističkog razvitka naše zemlje, da je ona sastavni deo borbe za ostvarenje Petogodišnjeg plana, za izgradnju socijalističkog poretka.

Promene u društveno-ekonomskoj strukturi naše države i prelaz vlasti u ruke radnog naroda izvršili su ogroman uticaj na kulturni život naših naroda. Sredstva i ustanove za vaspitanje i prosvećivanje postala su u novoj Jugoslaviji svojina narodnih masa, što je samo po sebi omogućilo brzi i, u odnosu na staru Jugoslaviju, možemo da kažemo ogromni kulturni preporod naših naroda. Novi položaj radnih masa, kao gospodara države, kao gospodara svoje sudbine, probudio je žudnju i žeđ za znanjem i kulturnim uzdizanjem, izazvao ranije neviđeni polet kulturne aktivnosti, tako da današnje ustanove i sredstva vaspitanja (domovi kulture, klubovi, pozorišta itd.) uprkos znatnog porasta ni izbliza ne mogu da zadovolje sve veće kulturne potrebe radnih masa.

O toj velikoj aktivnosti radnih masa na polju narodne kulture i prosvećivanja pored ostalog rečito govori i delatnost koju sindikalne organizacije razvijaju u oblasti idejno-političkog i kulturno-prosvetnog rada među radnicima i službenicima. Dovoljno je samo napomenuti da Jedinstveni sindikati već danas raspolažu sa preko tri stotine radničkih klubova, preko 1.500 crvenih kutića, preko 3.000 biblioteka, oko 300 radio-centara, preko 130 kino-aparatura itd., što pretstavlja relativno solidnu materijalnu bazu kulturno-političkog rada u radničkoj klasi. O stvaralačkoj kulturnoj aktivnosti radnih masa govori i rad 1.500 sindikalnih kulturno-umetničkih društava i grupa u kojima aktivno učestvuje preko pedeset hiljada radnika i službenika, kao i široko organizovan idejno-politički rad koji se provodi kroz hiljade marksističkih kružoka i desetine hiljada javnih predavanja.

Govoreći o perspektivama Petogodišnjeg plana maršal Tito je rekao: »Naša zemlja postaće ne samo mnogo bogatija materijalnim dobrima, nego će ta materijalna dobra omogućiti brzi kulturni razvitak«. Ove reči druga Tita pretvaraju se u dela, u stvarnost naše domovine. Ne treba da prođu decenije ni godine, radnička klasa već sad, svakog dana, oseća rezultate svojih napora.

Jedan od tih rezultata jeste i ovaj fond sa svojim ogromnim sredstvima. On pretstavlja još jedan novi dokaz velikog st ranja države za kulturni napredak radničke klase.

Razumljivo je da se bez postojanja narodne vlasti, koja je iznikla u vatri narodne revolucije, ne bi mogle zamisliti velike socijalne i ekonomske tekovine koje danas uživa radni narod naše zemlje, pa dosledno ne bi se moglo ni zamisliti postojanje jednog sličnog fonda koji milionska sredstva stavlja u službu podizanja kulturnog nivoa radničke klase. Drugi činilac koji je omogućio formiranje ovog fonda jeste postojanje jakog socijalističkog sektora narodne privrede, koji je stvoren nacionalizacijom privatnih sredstava proizvodnje. Samo tako moćan socijalistički, opštenarodni sektor privrede, koji je stvoren nacionalizacijom privatnih sredstava proizvodnje može obezbediti brzi kulturni napredak i blagostanje radničke klase i narodnih masa uopšte. Osnivanje ovog fonda jasno svedoči koliko je radnička klasa zainteresovana za jačanje i razvijanje socijalističkog sektora privrede, za jačanje takmičenja i udarništva, za usavršavanje organizacije rada, za jačanje privredne moći države, jer svaki napredak u rastu socijalističke privrede, svako privredno jačanje države nužno i neposredno doprinosi podizanju blagostanja i kulturnog standarda radničke klase.

I na primeru ovog fonda jasno se vidi duboka povezanost radnih napora sa podizanjem životnog standarda trudbenika, tj. borba za veću produktivnost rada. Intenzivniji rad i veći napori u krajnjoj liniji znače borbu za materijalni i kulturni napredak radnika, znače borbu za bolji i kulturniji život radničke klase. Plodovi rada i pojačani napori radnika ne idu više u džepove kapitalista. Veća produktivnost rada ne povećava eksploataciju radnika, niti stvara profite eksploatatorima. Plodovi rada pripadaju danas onima koji proizvode. I svaki novi napor, svako povećavanje produktivnosti rada, bolja organizacija, novi pronalasci, sve to u krajnjoj meri ne samo jača privrednu snagu narodne države, već uvećava blagostanje ljudi koji rade i služi kulturnijem životu radnih masa.

Sredstva ovog fonda stvoriće još povoljniju materijalnu osnovu za organizovanje svestranog kulturno-prosvetnog rada, za izgradnju kulturnih ustanova, domova kulture, radničkih klubova, crvenih kutića, biblioteka, čitaonica, bioskopa, za proširenje kulturno-prosvetnog aparata, za otvaranje novih škola i kurseva itd. Zato glavnu poziciju pretstavljaju investicije koje iznose sto sedamdeset miliona dinara i od koje sume će se izgraditi 34 doma kulture, izvršiti adaptacija 108 domova i klubova, izgraditi sedamnaest letnjih pozorišta i urediti veliki broj crvenih kutića. Na taj način u znatnoj meri će se rešiti pitanje prostorija za kulturni rad, što pretstavlja neophodan uslov dobro organizovanog kulturnog života radničke klase.

Zatim su znatne sume (oko trideset osam miliona dinara) predviđene na opremu umetničkih društava potrebnim rekvizitima i inventarom (instrumenti, garderoba, itd.). Takođe predviđa se nabavka velikog broja kino-aparatura, radio-centara, stvaranje novih i povećanje starih biblioteka itd. itd. I na kraju, ova sredstva omogućiće proširenje kulturno-prosvetnog aparata u većim kolektivima i važnim industrijskim centrima, kao i mnogo šire angažovanje stručnjaka u sindikalnim kulturno-umetničkim društvima.

Ove cifre nedvosmisleno pokazuju velike mogućnosti koje država daje radničkoj klasi, našim trudbenicima uopšte za njihovo kulturno uzdizanje. Do juče prignječene bedom, neznanjem i divljom eksploatacijom, radne mase postaju danas ne samo uživaoci i svedoci, već i aktivni učesnici kulturnog života i kulturnog preporoda naših naroda.

Razumljivo je onda što će i ovaj novi akt Savezne vlade biti novi potstrek za radničku klasu, novi izvor radnog poleta i socijalističkog takmičenja u kolektivima naše zemlje. On će još više učvrstiti svest radničke klase i naših trudbenika da sve radne pobede i sva ostvarenja postignuta u ovoj zemlji služe, u krajnjoj liniji, isključivo i samo radnim ljudima naše zemlje i da svaki radni napor sigurno i neizostavno stvara bolji i kulturniji život našem radnom čoveku.

Uporedo s tim, stvaranje ovog fonda pojačaće odgovornost sindikalnih organizacija i pred Partijom i pred radničkom klasom. Sindikalne organizacije učiniće sve da maksimalno iskoriste ova ogromna finansijska sredstva u prvom redu za proširenje materijalne baze kulturno-prosvetnog rada, što će omogućiti još širu i bolju organizaciju kulturno-političkog života u okviru sindikata. Nema sumnje da će ta nova kulturna sredstva pretstavljati značajnu polugu za dalji razmah socijalističkog takmičenja, za nove pobede radničke klase u borbi za izvršenje Petogodišnjeg plana, a te nove radne pobede stvoriće još bolje materijalne uslove za kulturni preporod radnih masa naše zemlje.

Miša PAVIĆEVIĆ

Našoj kinematografiji potrebni su književno dobri scenariji

U našem umetničkom životu javlja se jedna nova oblast: kinematografija. Mi je u bivšoj državi nismo imali, jer savršeno beznačajni i mizerno malobrojni nekadašnji pokušaji u tome pravcu mogu se smatrati kao neuračunljivi. Ali je zato kinematografija kod nas, od oslobođenja do danas, zakoračila takvim zamahom, savladavši za nepune tri godine ogromne tehničke i umetničke teškoće i osposobivši se za najozbiljnije stvaranje, da je po aktivitetu i po rezultatima jedna od najuticajnijih oblasti u našem umetničkom stvaralaštvu

Pod novim uslovima našega života, posle revolucionarnih promena u društvu i državi, filmska umetnost je dobila izvanredne mogućnosti razvoja. Ona se već danas pokazuje kadrom da umetnički protumači našu savremenu stvarnost možda i pre nego što to čine druge umetničke oblasti, gde je, objektivno govoreći, teže i stvaralački složenije ostvariti rezultate adekvatne veličini i sadržajnosti našeg novog života. Naš novi film izvanredno je uticajno i široko prodorno sredstvo da se naš novi život ubedljivo afirmiše, njegove vrednosti popularišu i za njega mobilišu mase. Tehnički, naša kinematografija već ima znatan kapacitet proizvodnje. Ona uživa dalekovidu pomoć države. No za proizvodnju filmova neophodni su dobri scenariji. Pred našega pisca se, dakle, postavlja danas jedna nova obaveza: da piše scenarije za film. Time se i našoj literaturi otvara jedna nova radna oblast.

U samoj podlozi filma, u zamisli iz koje se on rađa, dejstvuje jedna literarna inicijativa. Pre no što se sagleda, film treba da bude kazan, i od kvaliteta reči kojom se sugerira i oživljuje vidni oblik filmskog sadržaja, zavisi i njegova umetnička vrednost. Ukoliko se od filma traži da bude sadržajniji, dublje idejno delujući, da više i bolje kaže onim što pokazuje, utoliko mu mora biti snažnija, umetnički pouzdanija literarna podloga. Tamo gde film zavisi od zakona kapitala i služi profitu, od njega se sve više traži da golicavo dejstvuje na masu, da joj nadražuje čula, da bude senzacija. Tu se idejnost najčešće progoni, tu moral biva štetan, tu prevlađuju nezdravi, morbidni, nakazni motivi u vidnim oblicima koji treba da zamamljuju, zavode i zaglupljuju publiku. Tu, razume se, literatura ima poslednju reč. Literatura tu zbunjuje, i, više od toga, ona je tu i opasna. Ali tamo gde socijalistička stremljenja podižu narodne mase do prave i visoke umetnosti i gde umetnost treba da bude uticajna funkcija u osposobljavanju naroda da socijalistički živi i dela, tu i film mora da se oplemeni idejnom sadržajnošću, koja će, umetnički ubedljivo, socijalistički da dejstvuje i socijalistički životnu stvarnost da prikazuje. Tu literatura mora da bude prva saradnica filmu i da ga ispunjava sadržajima. Tu pisac mora da piše scenarija za film, da mu kroz njih daje onu podlogu koja će garantovati umetničku vrednost njegove idejne sadržine. I takav je upravo i naš slučaj.

Pisati scenario za film književni je posao, tako da je već otvoreno pitanje da li filmski scenario ne bi trebalo gledati i kao jedan posebni književni rod. Scenario se piše da posluži ostvarenju jednog umetničkog dela koje, ostvareno, nije više literatura. On, prema tome, ne služi neposredno literaturi i u njoj ne ostaje. Ali da jedan dobro napisani filmski scenario može i književno da bude značajan i privlačan za čitanje dokazuje se već i samom činjenicom što se sve više uvodi u praksu da se scenario i štampa i na taj način čini pristupačnim i čitalačkoj publici. Međutim, vrednost jednog scenarija ne može se suditi po dejstvu koje može da izvrši na čitaoca, nego po utiscima koje njegova sadržina, prenesena u film i u njemu ostvarena, ostavlja na gledaoca. Drugim rečima, scenario za film se rađa u jednoj književnoj zamisli, ali mora biti zamišljen filmskom maštom. Iz spoja ta dva kvaliteta i kad su oni oba punovredni, ostvaruje se dobar film. Prema tome, pisac je prirodno pozvan da postavlja sadržajnu podlogu za film. Ali ona ne sme filmu da da pretežno književna obeležja, koja bi mu sputavala razvoj u spoljnim, vidnim oblicima, i dinamiku. I obratno, jedan scenario zamišljen čisto filmskom maštom, bez sadržajne književne podloge, uslovljava površnost u filmu ograničava ga samo na efekte koji se čulima primaju i na taj način, ne oplemenjujući ga književnom sadržajnošću, neminovno ga vulgarizira.

U našem slučaju isuviše je jasno da naš film mora da se produbljuje društvenom i psihološkom sadržajnošću, da je idejno pouzdano i pravilno razume i tumači, i da, takav, mora biti uticajan, ubedljiv, podignut do uverljivosti umetničke istine. I jasno je samo po sebi da mu takvu sadržinu može dati samo pisac koji se u tu stvarnost uključio i u nju duboko uživeo. Prema tome, naš savremeni pisac mora najpuniju pažnju da obrati toj svojoj novoj obavezi i da joj se u punoj meri i odužuje. Bilo kao direktni faktor, pišući, i to što više, sam scenarija, bilo kao pomagač neknji ževnicima kad se late da za film iznalaze sadržaje, jer se ne može odreći pravo da se filmom aktivno interesuju i oni koji nisu književnici a mogu filmskom maštom da zamisle filmske oblike, naš savremeni književnik je doista obavezan da našem novom filmu bude najverniji i najvredniji saradnik.

Kad o ovome govorimo i na tome insistiramo, prvenstveno mislimo na umetnički film. Ne znači to da je saradnja pisca izlišna u oblasti filmske dokumentacije, koja je za nas danas doista izuzetno važna. Naprotiv, i tu je pisac pozvan da pruži pomoć dokumentarnom filmu koja će ga načiniti realnim, realno, rekao bih realistički uverljivim, sugestivno dejstvujućim na aktivna, pozitivna raspoloženja masa, sredstvom da se naša nova životna praksa što bolje upozna i kroz to upoznavanje do strasti zavoli. Ali filmska dokumentacija se vezuje i za mnoge druge faktore koji po važnosti stoje ispred pisca. U njoj odlučuju mnoge trenutne potrebe koje se javljaju u širokoj skali živih motiva, nužnih da se u danom momentu filmski dokumentuju, od opšte političkih i široko kulturnih do usko stručnih u oblasti ekonomike, tehnike, industrije, privrede u svima njenim granama, i tako dalje. Ukoliko jedan dokumentarni film zahteva da se u njemu nešto obuhvati što ne može da se uzme na licu mesta i u stanju samoga zbivanja, već se mora oživeti rekonstrukcijom prošloga i događenoga, utoliko pisca treba više angažovati da traži oblike koji će to i prikazati bez nasilnoga odigravanja istine. Ali gde u dokumentarnom filmu pisac mora da bude prvi, i čak bih rekao isključivi saradnik, to je u onoj živoj, govorenoj reči koja prati i tumači svaku filmsku dokumentaciju i koja, ako je mlitava, nesugestivna, neuverljiva, šablonska ili frazerska, dakle neknjiževna, može da ubije i najbolju filmsku dokumentaciju. Meni se čini da nije preterano zahtevati, a još manje je to i neizvodljivo, da nijedan komentar u živoj reči uz dokumentarni film, i uz svaki film uopšte, ne bi smeo biti pisan perom neknjiževnika. Kao što muziku za film stvara muzičar, tako i reč koja prati film mora da formuliše književnik.

Umetnički film je, međutim, ona velika i glavna oblast u kojoj naš pisac mora da bude najaktivnije angažovan. Naši prvi umetnički filmovi, koji kao rezultati već tako ubedljivo govore kakve ogromne mogućnosti naša filmska umetnost ima pred sobom, pokazali su da je udeo književnika u njoj izvanredno blagotvoran, i da se, upravo, bez njega naš umetnički film i ne da zamisliti. Kao celina, kao umetničko delo, po efektu koji čini na gledaoce, po umetničkoj istinitosti kojom ubeđuje, nesumnjivo je da film »Živjeće ovaj narod« stoji na prvome mestu. A scenario je za taj film napisao književnik. Mi možemo već sad reći, na osnovu onoga što smo mogli lično da proverimo, da će naš novi umetnički film »Sofka«, za koji je tako isto scenario napisao književnik na osnovu romana »Nečista krv«, još ubedljivije dokazati da pravi, sadržajno bogati i uverljivi umetnički film ne može da se zamisli bez čvrste književno-umetničke podloge. Uostalom, primer sovjetskoga filma, koji je nama u mnogom pogledu pouzdan učitelj, i za koji rade, pored književnika, i specijalno izgrađeni scenaristi sa izrazitim književnim sposobnostima, to takođe potvrđuje. Ko može bolje od književnika da jednom umetničkom filmu postavi osnovnu sadržajnu nit, da mu pruži fabulu, da ovoj zamisli razvojne oblike i radnju, da izgradi žive i tipične likove, da sadržaj pravilno idejno, moralno, psihološki osvetli i protumači, da sve to ukupno umetnički ubedljivo osposobi da se ne manje umetnički ubedljivo filmski ostvari? I ko može bolje od pisca da nađe i nadahnuto izrazi onu živu reč kojom u filmu treba govoriti i koju sa filma treba čuti? Mislim da je stvar sama od sebe tako jasna da je ne treba dokazivati.

Gde treba malo zastati i gde se problemi postavljaju, to je pred pitanjem, da li je jednom piscu, koji stvara po zakonima književnoga umetničkoga stvaralaštva, lako i uvek moguće da se adaptira stvaralačkim zakonima filmske umetnosti. O tome bi se moglo ozbiljno razgovarati, što ne ulazi u okvir ovoga članka. Što ovde treba reći, bilo bi upozoriti pisca da on sam već, kad pristupa izradi scenarija, treba da uloži napor da se približi zakonima filma u maksimalnoj granici onoga što po svojim sopstvenim iskustvima od filma nosi u sebi. Film svakako nije ni novela ni roman, a nije ni drama, kojoj na prvi pogled najbliže stoji. Ali u filmu se ostvaruje, u jednom daljem obliku, i novelistička i dramska materija, tako da bi praktično pogrešno bilo kad bi pisac polazio od stanovišta da pišući scenario treba u sebi da učutka i iz sebe da otkloni svoje novelističke ili dramske naklonosti. On treba da polazi od svojih stvaralačkih mogućnosti, ali da ih, u granicama svoga pojimanja filma, podvrgava njegovim zakonima. Svoju književnu, poetsku maštu treba postepeno da pretvara u filmsku maštu. Kad se ima na umu da film raspolaže ogromnim, neograničenim sredstvima, da operiše isto tako opisom kao i radnjom, i da može bolje no ma koja druga umetnost da pokaže stanja, da obuhvati vidike, da izdvoji najmanju pojedinost i da uokviri najširu celinu, da rukuje pojedincem i svakim njegovim ličnim delićem, i da dejstvuje bezbrojnom množinom, da se igra zvukom i pokretom u svima njihovim oblicima i vrstama, da bude dinamičan do bezgraničnoga, ali kad treba i da se statično ukoči, da čoveku dah stane, onda nije teško zamisliti da se umetnička mašta, koja je u suštini u svima umetnostima, stvaralački gledano, uvek jedna i ista, bez naročitih teškoća može od Književno imaginativnoga prebaciti na filmski imaginativni proces stvaranja.

Moglo bi se još postaviti pitanje tema koje treba za film obrađivati. Tu se problem ne postavlja odvojeno od ostalih naših umetničkih oblasti. Ono što je danas kod nas opšta tematika za ostvarivanja u literaturi, kao i u drugim umetnostima, prirodno se postavlja i kao tematika filmu. Naša današnja stvarnost, borba iz koje je ona iznikla, ogromni radni elan i napori kojima se ona izgrađuje, teškoće i pobede u njoj, čovek u svemu tome, to je prvenstvena oblast iz koje treba uzimati motive za film. Naša bliža i dalja prošlost daju izvanredne mogućnosti filmu da ih prikaže u velikim i pravilno idejno progledanim oblicima. Plodno polje za filmsku obradu je i naše veliko književno nasleđe.

Ima i jedno treće pitanje koje zbunjuje naše pisce kad se rešavaju da pišu scenario i koje ih u tome sputava. To je pitanje tehnike pisanja scenarija. Na to se da kratko odgovoriti. Ta se tehnika ne stiče toliko teorijom koliko praksom. Razume se da je bolje da pisac, pišući scenario, sam već ulaže napor da filmski stvari zamišlja i za filmske oblike raspoređuje. Ali ma u kom obliku zamislio svoj scenario, makar i u obliku proste novele, pisac dragoceno pomaže našem filmu. Pouzdan filmski stručnjak, sposoban umetnički realizator, uvek će moći da od književnog sadržajnog scenarija, i kad nije tehnički usavršen, ostvari dobar film.

Milan BOGDANOVIĆ

SEDAM PUTA UDARNA

Trasa Autoputa teče kroz zelenilo livada i šuma, kroz žitna polja, preko rijeka i potoka i izgleda kao sjajan svež pas na zelenoj jedrini naše zemlje. Zove se »Bratstvo-jedinstvo« i znači još jednu konkretnu potvrdu snage naše revolucije i socijalističkog patriotizma slobodnih naroda.

Sa zagrebačke i beogradske strane brigade Narodnog fronta idu jedne drugima u susret, omladinski kolektivi, svaki na svom kilometru, svaki u gorućoj želji da se što prije spoji sa susjedom, grade široki, skoro četiri stotine kilometara dugi autoput.

Uz desetine i desetine kilometara završenog druma, uz propuste, nadvožnjake, kolosjeke i mostove rasle su i čitave brigade novih stručnjaka koji su već ušli ili ulaze u naše fabrike i preduzeća, u naše zadruge i zadružne domove.

Kroz Sremsku Ravnicu, kroz spačvanske šume provodi omladina Autoput, diže nadvožnjake i gradi nasipe i propuste. U spančvanskim šumama Nijemci su četrdesetdruge porušili nasipe na Savi u namjeri da podave spačvanske partizane. Rijeka je preplavila šume, ali partizani su se na vrijeme probili i udarili ponovo po Nijemcima. Dok to pričaju, graditelji autoputa pokazuju na stablima tragove koji još govore dokle je voda bila doprla. Oni znaju da su Nijemci četrdeset i četvrte, kad se front približio ovim šumama, opet srušili nasipe na Savi. Voda se tada u ljutoj zimi smrzla i bitka se vodila na ledu. Ubrzo Nijemcu nije bilo ni traga ni glasa.

Tako na svakom kilometru žive bezbrojne uspomene naše oslobodilačke borbe. Na svakom kilometru, na svakoj stopi zemlje, one se vezuju sa današnjom borbom u dušama desetina i stotina hiljada graditelja kojima, tako krvno sjedinjenim, formiraju lik.

Među tu poletnu radničku, seljačku i školsku omladinu došla je 30 maja brigada omladinaca-milicionera. »Kud će ovolika milicija?« pitali su omladinci. Ali su milicioneri odmah objasnili svojim drugovima: »Došli smo da radimo s vama.« I prvog juna brigada je bila na svom radnom mjestu.

Sto sedamdeset mladih ljudi, komunista, članova Partije i Saveza komunističke omladine, sačinjavalo je brigadu. Došli su iz svih srezova, zakazali sastanak u Beogradu i izabrali svoj štab. Na gradilištu, sve omladinske brigade pratile su živo rad milicionera.

A oni — dobiju dnevne i desetodnevne naloge, održe konferenciju, smanje rokove — pa premaše i obavezu. Radili su u četiri smjene, dan i noć, na nasipu, na najtežim betonskim radovima, na nadvožnjaku kod Vognja, podigli su betonski most preko rečice Čikas za 18 dana, sagradili preko dvjesta metara dugački prilazni put za jedno poslije podne. Poslije mjesec dana brigada je bila triput udarna, dostigla prosječno premašivanje norme za 400%, a poslije dva mjeseca ponijela je častan naziv sedam puta udarne i četiri puta pohvaljene brigade.

Kad je objavljena Rezolucija Informbiroa, brigadisti-milicioneri, kao i svi graditelji Autoputa, zadrhtali su od uvrede. Ali je naš Centralni komitet učio: radićemo i dokazati istinu. Toga dana graditeljima Autoputa udvostručila se snaga. Toga dana mladi komunisti milicionerske brigade ispunili su dnevni plan sa 700%.

— Eto odgovora, — rekao je komandant brigade Žika Stanković.

On ima 22 godine, iskrene zelenoplave oči i sjajne kose. Visok i mršav stoji pred nama i uzbuđeno nam priča o oslobodilačkoj borbi, o svom životu koji je jedna od bezbrojnih potvrda naše revolucije i naše istine.

— Prije rata sam bio kovački šegrt u Leskovcu. Bugarski i balistički fašisti pobili su mi četrdesetprve cijelu porodicu od pet članova. Mati je na strijeljanje morala da nosi i malog brata. Bilo mu je jedva dvije godine. Pokosili su ih. Ali je dijete, taj moj mali brat, slučajno ostao živ. Pronašao sam ga sam, pod leševima, i spasio. Bilo mi je tada petnaest godina kad je Partija pozvala i ja sam otišao u borbu.

Na brigadirskoj bluzi Žika nosi dvostruka odlikovanja: orden za hrabrost i orden zasluga za narod iz rata i medalje borbe za izgradnju socijalizma. Borio se četiri godine i preživeo osam rana. Bio je zastavnik, učio je, položio dva razreda gimnazije, nakon oslobođenja kurs za rukovodioce milicije i sad je adutant Uprave milicije Beograda.

I nije čudo da je Žika sa svojim drugovima zadrhtao od uvrede kad je čitao Rezoluciju. A najbolji brigadist, Milivoje Tošić, nosio je prelaznu sekcisku zastavicu, i ma kako da je stezao u šakama ona je treperila i odavala njegovo uzbuđenje. Sjeo je pored nas i pažljivo nam zagledao u lica svojim sivim čeličnim očima.

— Ne umijem ja da se izrazim. Bio sam terenski radnik u ratu i naučio da treba biti najmirniji kad je najteže. Ali gledaj, ova Rezolucija čini da u meni sve kipi...

Pa kao da se odjednom dosjetio kuda da usmjeri tu kipuću snagu, viknuo je:

— Pozovimo na takmičenje sve omladinske brigade, za Tita, za Partiju!

Trideset i pet hiljada graditelja Autoputa takmičilo se u čast Kongresa i uzelo nove obaveze.

Uz brojke koje su govorile o materijalnim ispunjavanjima obaveza nicale su i druge: analfabetske tečajeve završilo 2919 omladinaca i omladinki, pročitano 20.302 knjige, održano 1712 različitih stručnih, popularno-naučnih i političkih predavanja, održano nekoliko stotina bioskopskih pretstava logorskih vatri, literarnih i umjetničkih kružoka, čitalačkih časova. Na poziv Partije otišlo je na rad u industriju oko 4800 omladinaca i omladinki, hiljadu trista završilo je stručne kurseve, a hiljadu šest stotina položilo stručne ispite 1 avgusta.

Birali su delegate za Kongres. Kamion sa delegatima, iskićen zastavama i parolama, prošao je dobar dio radilišta na putu za Beograd. Mašinovođe sa lokomotiva pozdravljali su delegate dugim zviždukom, traktoristi su bacali kape uvis i klicali »Pozdravite Tita«, omladinci su delegatima davali nove obaveze, radnici i učenici kovačke radionice I sekcije poslali su Titu i Kongresu minijaturni alat sa Autoputa.

Milicioneri su takođe poslali svoje pozdrave Kongresu i ispisali parolu:

»Za Kongres — za Staljina — za Tita — norma danas mora biti najviše prebačena«.

I na dan početka Kongresa brigada je prebacila normu za 890%.

Milicioneri su bili prvi u kongresnim danima. Glavni štab omladinskih radnih brigada na Autoputu dodijelio je milicionerskoj brigadi zastavu »Kongresnih dana« za stalno. Zasjale su oči Žike Stankovića i Milivoja Tošića, uzdrhtale grudi bivšeg terenca Milivoja Milića, partizanskog diverzanta i tenkiste Mije Isića, graditelja pruge Šamac—Sarajevo i Novog Sela Veselina Petrovića, sjajnog organizatora Veselina Vlajkovića i svih drugih omladinaca -milicionera.

Zastavu »Kongresnih dana« milicionerska brigada predala je u Beogradu svom prvom rukovodiocu Aleksandru Rankoviću, drugu Marku, prenoseći mu s njom ljubav i povjerenje graditelja, sigurnu vjeru u pobjedu socijalizma.

R. NJ.

MRKI OTROV

1

Za vreme drugog svetskog rata jedan mladić došao je delegatu američkog Kongresa Džonu Rankinu i predložio široki i pažljivo promišljen plan propagandnog rada u korist fašističke Nemačke. Mladić je nazvao sebe »fanatičnim agentom pete kolone« u SAD. Da bi uverio u to Džona Rankina, mladić je kao lozinku izgovorio ime Edvarda Sulivana.

Džon Rankin primio je »fanatičnog agenta« u svojoj senatorskoj radnoj sobi u Vašingtonu. Pokazao je vanredno interesovanje za fašističke ideje. »Potrebno je uveriti američki narod, rekao je Džon Rankin, — da su rat započeli »crveni«. Proširite ovu verziju po čitavoj zemlji i mi ćemo uspeti...« Čitav razgovor Rankina sa »agentom pete kolone« bio je posvećen mogućnosti iskorišćavanja fašističke propagande za borbu protiv demokratskih snaga u Americi. Rankin nije krio svoja ubeđenja i možda mi nikad ne bismo znali njegove zamisli da je mladić stvarno bio »fanatični agent« Hitlerove Nemačke. Ali stvar je u tome, da je iza leđa ovog »agenta« stajao poznati američki napredni novinar Albert Kan, za vreme rata urednik časopisa »Čas«, koji se bavio raskrinkavanjem tajnih fašističkih agenata i njihovih pomagača u Americi. Mladić, koji je došao u senatorsku radnu sobu Džona Rankina u Vašingtonu, bio je pomoćnik Alberta Kana.

Albert Kan sve to ispričao je američkom narodu u znažnoj knjizi »Izdaja u Kongresu«. »Vreme proteklo odonda — piše Kan, — nije umanjilo značaj zamisli Džona Rankina. Naprotiv, sada su one dobile još kobniji karakter. Mrki otrov prodro je u američki Kongres. Rankin je jedan od rukovodilaca Komisije za ispitivanje antiameričke delatnosti, i njemu baš ima se pripisati odgovornost za njeno postojanje. U toku poslednje godine ova komisija uplitala je američki narod u mrežu laži. Pod cinićnim predlogom borbe protiv razornog rada, komisija je povela ogorčenu kampanju protiv američkih demokratskih snaga. Kao špijuni i »eksperti-svedoci« pojavljuju se najgori pripadnici zločinačkog i političkog ološa. Klevete, zaplašivanje, insinuacije, ucenjivanje i crni spiskovi — to su osnovne metode njene delatnosti. Ma kako neverovatno to izgledalo, baš ova zloglasna komisija igra rukovodeću ulogu u određivanju i ostvarivanju čitave državne politike SAD«. Sada kroz vrata, koja je širom otvorio Truman, mrki otrov prodreo je već u Belu kuću i sedište američkog pretsednika u narodu sve češće nazivaju Mrka kuća.

Albert Kan poznat je u Americi i u inostranstvu po svojim radovima o tajnoj diplomatiji i razornom radu agenata međunarodne reakcije. On je svršio Dartsmutski koledž i dobio nagradu literarne korporacije Krouford-Kemel 1939 godine. Albert Kan vršio je dužnost generalnog sekretara Američkog saveta za borbu protiv nacističke propagande; na čelu tog saveta stajao je onda Vilijam Dod, bivši ambasador SAD u Nemačkoj. Zajedno sa Majklom Sajersom Kan je napisao knjige »Tajni rat protiv Amerike«, »Tajni rat protiv Sovjetske Rusije«, koje su bile štampane i u SSSR. Nova Kanova knjiga »Izdaja u Kongresu« nastavlja istu liniju borbe protiv fašizma i reakcije u Americi. Ali dok je u prethodnim knjigama autor razotkrivao fašističke agente i njihove pomagače ,u svom novom radu on baca optužbu američkom Kongresu i pretsedniku, koji pod vlašću mrkog otrova, vode SAD »putem fašizacije«.

2

Albert Kan posvetio je svoju knjigu takozvanoj Komisiji za ispitivanje antiameričke delatnosti. On prikazuje veze komisije s hitlerovskom Nemačkom za vreme rata i fašističkim pokretom u Americi.

Spomenuli smo ime Edvarda Sulivana, koje je pre nekoliko godina otvorilo put Kanovom pomoćniku ka Džonu Rankinu. Sada nas Kan upoznaje sa Sulivanom.

Onih dana kada su fašističke divizije prešle preko granica Poljske, započevši drugi svetski rat, otpravnik poslova nemačke ambasade u Vašingtonu dr. Hans Tomson otišao je u Pitsburg, gde je živeo Edvard Sulivan. U tome nije bilo ništa čudnog. Sulivan je još 1933 godine pristupio fašističkom pokretu u Americi. Godinu dana docnije, 1934 godine, on je govorio na mitingu »Nemačko-američkog bunda« u Turin-holu u Njujorku. Sulivan je održao besan antidemokratski govor, koji su fašisti okupljeni na mitingu dočekali burnim ovacijama i vikom »Hajl Hitler«. Avgusta 1936 godine na konferenciji fašističkih propagandista održanoj u Ašvilu ,u Južnoj Karolini, Sulivan je već nastupao kao »firer«. Američka štampa javljala je tada, da je Sulivanov govor bio takav, »kakav bi održao i sam Hitler«. Ovome treba dodati da je 1932 godine Sulivanu dva put bilo suđeno zbog krada i dvaput zbog skandala.

Baš taj Edvard Sulivan bio je naimenovan za glavnog istražnog sudiju Komisije za antiameričku delatnost i uskoro postao njen ideolog. Zajedno sa svojim najbližim pomoćnikom, Robertom Striplingom, sakrivao je fašističke agente, proganjao napredne javne radnike, vodio fašističku propagandu, protiv koje je on tobože morao da se bori. Počev od 1938, kada je stvorena ova komisija, pod pretsedništvom Martina Dajsa, ispred glavnih istražnih sudija Sulivana i Striplinga prošao je beskrajni, mračan red fašističkih zločinaca, provokatora, fašističkih propagandista, izdajnika gangstera. Ali svi oni nastupali su ovde ne kao optuženi, već kao »eksperti« po stvarima demokratskih organizacija i njihovih članova. Istovremeno ovi »eksperti« i fašistički agenti — Piter Ines, Vilijam Mak Kviston, Vilijam Novel, Artur Tomas, Vilijam Džernej — dobijali su ovde od Sulivana i Striplinga zvanično priznanje njihove potpune lojalnosti.

Da, Džon Rankin je imao puno razloga da bude otvoren čim je spomenuto ime Edvarda Sulivana, jer to je bio siguran čovek.

Dajs, Sulivan i Stripling neobično uporno štitili su od obelodanjenja fašističku organizaciju Džona Kempa, koju su u Americi stvorili agenti hitlerovske Nemačke u cilju »potkopavanja vernosti, discipline i morala armije i mornarice SAD«. Štaviše, na mitingu lige Kempa u Ašvilu taj isti Edvard Sulivan pojavio se sa fašističkim govorom. Između Dajsove komisije i Kempove lige bio je stvoren tajni savez. »Sto deset fašističkih organizacija u SAD imale su i imaju ključ od sporednog ulaza Komisije za ispitivanje antiameričke delatnosti« — pisala je tada američka štampa.

Otvorena fašistička propaganda članova ove komisije za vreme rata bila je toliko besna da je Henri Valas, koji je tada bio potpretsednik, uputio tim povodom specijalni proglas američkom narodu. Kad ne bi bilo rata, — pisao je Valas — ova taktika mogla bi se shvatiti kao buncanje ludaka. Ali sada je rat i delatnost komisije Dajsa, koja izaziva nezadovoljstvo američkog naroda, mogao bi isto tako voditi sam Gebels. Ako bi Dajsa izdržavao Hitler, njegov uticaj na mišljenje Amerikanaca svakako bi bio manji.

Dajs, Sulivan i Stripling osetili su da im se miče tlo pod nogama. Tri člana komisije propali su na izborima. Da bi se spasao od krupnih i skandaloznih raskrinkavanja, Martin Dajs je odlučio da »se povuče u senku«, kako je rekao Sulivan. Izgledalo je da je fašistička komisija dobila ozbiljan udarac. Ali tada je iza kulisa stupio na pozornicu čovek koji je stalno bio »u senci«. To je bio Džon Rankin. »Ja sam prihvatio zastavu borbe koju je Dajs ispustio« — cinično je rekao Rankin u svom govoru preko radija 15 januara 1945 godine. On je uspeo da postigne da zakon, prema kome je komisija bila reorganizovana kao stalna ustanova pri Kongresu, bude prihvaćen. A čim je u Belu kuću došao Truman komisija je dobila neograničena punomoćja. Parnel Tomas i Džon Rankin stali su na čelo komisije a za glavnog istražnog sudiju bio je postavljen Robert Stripling, najbliži prijatelj Edvarda Sulivana i njegov saradnik u fašističkom pokretu

3

Albert Kan je u svojoj knjizi posvetio Džonu Rankinu specijalnu glavu. Nezavisno od toga da li je pretsednik komisije Hart, Vud ili Tomas, inspirator svih fašističkih provokacija i antidemokratskih suđenja uvek ostaje Džon Rankin. Šestog aprila 1944 godine delegacija ratnih veterana stigla je u Vašington i donela Rankinu medalju u obliku kukastog krsta »kao znak prezira za ulogu koju je on igrao u oduzimanju glasačkog prava vojnicima 1944 godine«. Ali u isto vreme fašistička Nemačka bila je ushićena Džonom Rankinom, članom Kongresa. »Član Kongresa Rankin, — pisao je zvanični bilten hitlerovske propagande »Velt dinst« — je istaknuti Amerikanac«. Tako je Gebels na otstojanju stiskao ruku Rankinu, koji, kao što je poznato, nije ostao dužan svom prekookeanskom jednomišljeniku.

Nije slučajnost što je kao glavni istražni sudija komisije nastupio Robert Stripling, i što je baš on otišao u Holivud da bi tamo »otkrio zaveru crvenih«. Na istražnom materijalu Striplinga bazirala se komisija Tomas—Rankin kada je bilo udešeno sramno suđenje istaknutom piscu-antifašisti Hauardu Fastu i njegovim prijatelima.

Odmah posle rata Tomas, Rankin i Stripling organizuju veliku antisovjetsku kampanju. Rankin je prisno vezan sa najvećim američkim bankama i monopolima. On kupuje novine, radio-društva, časopise, štampa antisovjetske knjige. On ponovno obnavlja fašističke lige gde je «firer« isti Edvard Sulivan. Ponekad je teško kazati ko vodi istragu — da li Rankin i Stripling ili Sulivan.

U svojoj knjizi Albert Kan navodi »obrazac istrage«. Rankin poziva »eksperta-svedoka« — poznatog fašističkog špijuna Vilijama Bjulita.

Rankin: Je li istina da u Rusiji jedu ljude?

Bjulit: Imao sam prilike da vidim fotografiju deteta koje su pojeli njegovi roditelji.

Rankin: Rekli ste da 60% članova američke kompartije nisu Amerikanci. Da li je istina da su komunisti otišli u Južne države, sakupili tamo crnce i poslali ih u Moskvu da proučavaju revoluciju? Da li je vama nešto poznato o tome da oni uče crnce kako treba bacati mostove u vazduh?

Bjulit: Jeste.

Sve ove zlonamerne klevete i fašističke besmislice Rankin upućuje štampi a novine to objavljuju, ispod ogromnih senzacionalnih naslova.

Koristeći se podrškom pretsednika Trumana komisija Tomas — Rankin počinje ofanzivu protiv svih humanitarnih, naprednih i antifašističkih organizacija. Rankin objavljuje »crni spisak« ovih »razornih« organizacija: Kongres borbe za građanska prava, Ujedinjeni komitet emigranata-antifašista, Nezavisni građanski komitet umetnika i naučnika, Nacionalni savet za borbu protiv rasne diskriminacije, Komitet za borbu protiv rasne diskriminacije u armiji, Nacionalni savet američko-sovjetskog prijateljstva . . .

Kao povod za proganjanje Organizacije ratnih veterana za borbu protiv diskriminacije poslužila je reč »demokratija«. Glavni advokat komisije Erni Adamson pisao je da se »u pamfletima i u drugoj literaturi koju izdaje ova organizacija često spominje demokratija«. »Čudim se, — govorio je dalje Adamson, — zar vi niste dovoljno upoznati sa istorijom SAD, zar ne znate da naš državni poredak nije zasnovan na principima demokratije«. Zvanični izveštaj komisije Kongresa od 2 januara 1947 godine podupire gledište Adamsona: Prava demokratija, — pišu Tomas i Rankin, — nikad nije mogla da postoji kao oblik upravljanja«.

Takvi su »ideali« ljudi koji sada u Americi imaju neograničena prava. Oni su prisvojili ulogu da budu sud i pravda. Uz pomoć direktora Federalnog biroa za ispitivanje, Edgara Huvera, tog američkog Himlera, oni proveravaju »lojalnost« miliona američkih građana. I najzad naredba o hapšenju vođa američke kompartije dopunjava sliku »mrkog otrova« koji je zagospodario vladajućim krugovima SAD. Svoju knjigu Albert Kan završava, obraćajući se čitaocima: »Ma ko da ste vi, ma na kakav način da zarađujete sredstva za život, vas neposredno ugrožava komisija za ispitivanje antiameričke delatnosti . . Komisija kao takva je simptom strašne bolesti — fašističke kuge koja preti SAD«.

Albert Kan posvetio je svoj pamflet komisiji za ispitivanje antiameričke delatnosti. Ali istovremeno on je nama omogućio da prodremo u onu oblast politike SAD o kojoj se obično ništa ne govori javno. Tajne i krvave niti vežu sa fašizmom Rankina, Striplinga i njihove visoke pokrovitelje. Kako to dobro iznosi Kan, ovo određuje njihovu unutrašnju i spoljnju politiku. Oni, američki fašisti, podupiru sve ono što je reakcionarno, neprijateljsko narodima i guše sve ono što je demokratsko i napredno. Oni gaze tela palih junaka i pružaju u Nemačkoj i Japanu ruke njihovim ubicama. Oni seku glave grčkih rodoljuba, oni sa pohlepnošću zelenaša Šajloka pokušavaju da bace u ropstvo narode zapadne Evrope. Komisija Tomas — Rankin, projekt zakona Munta, delatnost Edgara Huvera i plan Maršala — sve su to karike jednog istog lanca kojim oni žele da uguše slobodu.

U svojoj knjizi Albert Kan više puta potseća američke fašiste: Hitler je išao istim putem.

Mi se nadamo da će američki narod, koji je sada stvorio novu progresivnu partiju, koji nastavlja borbu za slobodu, mir i demokratiju, još potsetiti Tomasa, Rankina, Huvera, sve njihove visoke pokrovitelje i inspiratore na istoriju početka i kraja Adolfa Hitlera.

S. KURGANOV

Bjelinski i Slovenci

Uticaj Bjelinskog na slovenačku književnost javlja se u onim teškim decenijama posle Martovske revolucije, kada su napredni slovenački javni radnici shvatili da političku budućnost Slovenaca nije moguće graditi na starom austroslavizmu. U to vreme među naprednim slovenačkim piscima sve je više raslo interesovanje za Rusiju, uticaj ruske literature postajao je sve snažniji, a u redovima omladine bilo je sve više ljudi koji su želeli da dođu u direktnu vezu s velikim bratskim narodom.

Godine 1869 otišao je u Rusiju sa još nekoliko stipendista i Fran Celestin, tada još mlad student, koji je docnije postao značajan slovenački kritičar. Još kao gimnazijalac on se oduševljavao slovenskom literaturom, na univerzitetu je smelo izražavao svoju ljubav prema ruskom narodu, i sa svetlim nadama otišao je u Rusiju. Kao i Svetozar Marković, on je došao u dodir s ruskom revolucionarno-demokratskom mišlju. Celestin je Slovence obaveštavao o životu u tadašnjoj Rusiji nizom članaka koje je objavljivao u »Zvonu« i »Slovenskom narodu«. Godine 1875 izdao je na nemačkom jeziku knjigu o Rusiji, u kojoj je otvoreno govorio o teškoj stvarnosti apsolutističke Rusije, ali naročito pozitivno o ruskoj kulturi i prosveti. Preko njegovih članaka Slovenci su se počeli upoznavati s pravim životom u Rusiji, s ruskom literaturom i naprednim idejama ruske filozofije. Celestin je pisao o delima naprednih ruskih pisaca, revolucionarnih demokrata, iznoseći njihove ideje i smernice »naturalne« škole. Uzor mu je postao Visarion Grigorijevič Bjelinski, koga je približio Slovencima člankom u »Ljubljanskom zvonu« 1886 godine. On je tada pravilno istakao značaj Bjelinskoga, prikazao je Slovencima čoveka koji je posvetio svoj život borbi protiv samodržavlja i feudalnih predrasuda, kritičara koji se u zajednici s mladim piscima i pesnicima borio za oslobođenje seljaka i za progresivnu, demokratsku literaturu.

Godine 1883 objavio je Celestin u »Ljubljanskom zvonu« studiju »Naše obzorje«. U njoj je vanredno kritički ocenio postignuća najistaknutijih tadanjih kulturnih radnika Slovenije. Celestin je isticao da je slovenačkoj književnosti pre svega potrebna realna, napredna kritika, koja zahteva da književnost pruži istinitu sliku o slovenačkoj društvenoj stvarnosti. Uzor mu je i tada bila kritika Bjelinskog, koji je stalno isticao potrebu da umetnost aktivno tumači život. U programu, koji izlaže u tom članku, Celestin ističe potrebu da se proširi vidokrug slovenačke književnosti, da pisci za građu svojih dela uzimaju motive iz života slovenačkog naroda, iz političke i društvene stvarnosti svog vremena.

Ideje Bjelinskoga imale su znatnog odjeka u slovenačkoj književnosti tog vremena kao i docnijem njenom razvoju. Najistaknutiji pisci počeli su da zadiru u goruće probleme života slovenačkog seljaka, izloženog surovoj kapitalističkoj eksploataciji. Živa problematika postala je snažnija od suve istoriske građe. Književnici, koji su se odvajali od vrela života, ostali su papirnate figure u slovenačkoj literaturi. Kratke epizode naturalizma i dekadanse živ su dokaz da pravi pesnik i pisac može da bude samo onaj koji istinito tumači život i potrebe naroda.

Iz Cankareve generacije izrasli su književni istoričari, koji su ponovo otkrivali Slovencima rusku realističku književnost, ideje tzv. »naturalne škole«, a naročito njenog glavnog pretstavnika Bjelinskog. Ivan Prijatelj ne samo što je pred Slovence podrobno izneo značaj ruske kritike, u svojim predavanjima i u delu »Prethodnici i idejni utemeljivači ruskog realizma« (1921), već mu je Bjelinski bio najveći uzor i u celokupnom njegovom radu. Iz rasprava »Duševni profili naših preporoditelja«, »Kulturna i politička istorija Slovenaca« i mnogobrojnih drugih njegovih napisa provejava ona velika kritička misao vodilja koju je prvi formulisao Bjelinski.

S pobedom naših naroda u oslobodilačkom ratu i korenitim političkim promenama u našem životu ideje Bjelinskoga koje su pre osamdeset godina prodrle u Sloveniju i ostale naše zemlje, i koje su kroz decenije plodotvorno uticale na naš kulturni život, danas na nov način žive u slovenačkoj književnosti.

Marija JAMAR

BORBA POROBLJENIH NARODA

Bude se u život, u svjetlost, u slobodu stotine miliona ljudi...
Lenjin

Prije više od četrdeset godina organizovala je Sun Jat Senova Savezna liga ustanak u kineskoj provinciji Pin-Li. Počinjući njime, kroz čitavu 1907 i 1908 godinu odjekivali su po južnim pokrajinama Kine manji i veći ustanci, pri čijem surovom gušenju su ugroženoj »istorijskoj vlasti« pomagali francuski okupatori susjedne Indokine. Pored ostalog, Francuzi su, na zahtev pekinške vlade, protjerali u Singapur šest stotina revolucionara koji su se mjesec dana herojski držali u ustaničkom gradu Hekonu.

Pišući o ovom nizu ustanaka, avgusta 1908 godine, Lenjin ih je ocijenio kao predznak neizbježnog prelaza »starih kineskih pobuna u svjesni demokratski pokret«. Budnom oku genijalnog učitelja revolucionarnog proletarijata nije prošlo nezapaženo ni to »da su se ovog puta neki učesnici kolonijalne pljačke uznemirili« i da su »pomagali kineskoj istorijskoj vlasti da uništava revolucionare!« Imperijalistički pljačkaši su se, kako dalje kaže Lenjin, »isto tako bojali za »svoje« aziske posjede koji se nalaze u blizini«

Za svoje azijske, afričke, australijske i evropske posjede, za održanje tih posjeda i produženje kolonijalne pljačke, uznemireni su danas svi imperijalisti. Danas oni imaju više nego ikad razloga za uznemirenje i manje nego ikad nade da će kao prije — slavom pokolja i strahotom požara, silom oružja i brutalnošću nasilja — ugušiti moćne oslobodilačke pokrete.

Širom svijeta poznati su već odavno veličanstveni uspjesi Narodnooslobodilačke armije Kine koja je u dvogodišnjoj borbi oslobodila 24% cjelokupne teritorije i 37% (168 miliona) ukupnog stanovništva velike istočne zemlje. O snazi i uspjesima oslobodilačke vojske kineskog naroda sviedoči činjenica propasti »amerikanizovanih« armija Čang Kaj Šeka, zatim priznanje, strah i nemoć neprijatelja i zabuna njihovih volstritskih kreditora. Prije kratkog vremena Čang Kaj Šekov ministar odbrane Cin izjavio je pred kuomintangovskom skupštinom: »Poslije dvije godine građanskog rata, kuomintangovske trupe našle su se, kako u pogledu ljudskog sastava, tako i u pogledu naoružanja, u gorem stanju nego komunistička vojska«! Ovo direktno priznanje znači da su »elitne trupe« imperijalističkog najamnika razvejane u prah i pepeo, da je američko naoružanje prešlo u ruke onih protiv kojih je imalo da puca, da milioni dolara i krv plaćenika ne mogu spriječiti oslobodilački pohod kineskog naroda pod vođstvom herojske Komunističke partije.

U kuomintangovskoj skupštini raspravljalo se prije kratkog vremena o daljem povlačenju, čak i iz Centralne Kine. Tom prilikom kažu da su se čuli i očajnički povici razočaranja: »U Ameriku!« Sluge kolonijalnih pljačkaša, izmećari dolarske sile i pljačke, uskoro će uvidjeti da su ti povici bili opravdani: za njih neće biti mjesta u prostranstvima Kine ni spasa sve do Amerike, zemlje koja je u Trumanovoj eri uopšte postala sklonište srušenih vlastodržaca, prodanih, propalih i prognanih neprijatelja narodne slobode. Milionski, svjesni demokratski pokret kineskog naroda, pokret čije je nastajanje uočio i predvidio Lenjin, smrsio je konce podlih nasilnika i pokvario planove američkih kolonijalnih pljačkaša i njihovih najamnika.

Interesantno je da francuski kolonijalni pljačkaši iz susjedne Indokine posljednjih godina nijesu ni pokušali da pomažu Čang Kaj Šekovu bandu. Da se nijesu opametili? Ili su možda postali čovječniji? Ne, uznemireni francuski okupatori Indokine nemaju vremena ni da pomisle o nekom ukazivanju pomoći ugroženom savezniku juče japanskih a danas američkih osvajača Kine. Francuskim imperijalistima — zavisnim od Volstrita, takođe gori i dogorijeva do nokata. Oni ne stižu da prebroje lješeve ni da nanesu dovoljno oružja i materijala za gušenje pokreta dvadesetmilionskog naroda Vietnama.

Međutim, narod Vietnama slavi danas trogodišnjicu svoje oslobodilačke borbe jednim vrlo zanimljivim, za imperijalizam poraznim, bilansom: ubijeno je ili ranjeno oko 100.000 neprijateljskih vojnika i oficira (Francuza, Nemaca i Marokanaca), zaplijenjeno ili uništeno 144 topa, 239 haubica, oko 6.500 mitraljeza, 140 motornih i borbenih čamaca, 66 aviona i 1.450 oklopnih kola. Iz ovih brojeva nameće se prilično dokumentovan zaključak: vietnamske trupe su se u trogodišnjoj borbi osposobile za sve vidove operacija, prekalile za sve teškoće i spremile da nastave borbu do konačne pobjede. Nameće se, s druge strane, još jedan zaključak: okupatori Indokine, oni koji su se nekada junačili ukazujući pomoć pekinškoj vladi u uništavanju kineskih revolucionara — sada ni sami sebi ne mogu pomoći.

Nekada su junaci Druge internacionale kroz »dvije-tri prazne i kiselosatke rezolucije, koje su oprezno zaobilazile pitanje oslobođenja kolonija« (Staljin) izražavali svoju zabrinutost za sudbinu porobljenih naroda. Danas sljedbenici tih »junaka« učestvuju u usrećivanju porobljenih naroda marionetskim vladama. Britanski laburisti proglasili su »nezavisnost« Burme i okitili je marionetom Takin Nu; lično ministar-pretsednk Atli darovao je Takin Nuu dva automobila. Poslovica kaže da nije baš pristojno zagledati u zube i uopšte zamjerati daroyanom konju, ali je burmanski kvisling navikao da čini nepristojnosti i s razlogom je mogao zamjeriti daru: jer u današnjim prilikama automobili nijesu baš sigurno sredstvo za bježanje, a on će vjerovatno morati da bježi, i to brzo. Moraće, jer burmanski narod nije zadovoljan »nezavisnošću« konja pod jahačem, »nezavisnošću« u kojoj engleski kolonijalni pljačkaši eksploatišu kao i prije sva bogatstva zemlje i produžuju svoju staru rabotu. U zemlji se podigao niz radničkih štrajkova i radničko-seljačkih ustanaka, u provinciji Sagainge (Gornja Burma) osnovana je Narodnooslobodilačka armija Burme.

Da li je bolje u drugim kolonijama? Da li je problem Indije riješen podjelom na dvije »države« i proglašenjem »nezavisnosti« tih »država« u kojima kolonijalni pljačkaši čine ono isto što su činili prije te podjele i tog proglašenja? Logika a i vijesti koje otuda stižu — tvrde suprotno. Novine često javljaju o borbama u Kašmiru i oslobođenim teritorijama u Pendžabu, Hajderabadu i Madrasu gdje radničko-seljačke mase ustaju na oružje.

Da li je narod od 70 miliona Indonežana prestao da se bori poslije prevare sa »renvilskim sporazumom«? Izvještaji govore o novim gubicima holandskih trupa, o sve novom prebacivanju trupa i oružja, o novim napadima Holanđana, o novim povredama i čarkama koje potpiruju nova razračunavanja. Sve to govori da će se ipak jednom utvrditi ko je domaćin u Indoneziji, i to će se utvrditi na štetu holandsko-američkih učesnika kolonijalne pljačke.

U Malaji su Britanci zabranili sindikate, ukinuli Komunističku partiju i rasturili omladinske organizacije, ali se odmah pokazalo da je to tek početak borbe. Često se traže i šalju pojačanja trupa s tenkovima i avionima u toj zemlji kaučuka i kalaja, gdje gerilci uspješno uništavaju kvislinške vojske, rudnike i fabrike engleskih eksploatatora a seljaštvo zauzima i dijeli zemlju velikoposjednika.

Monsieur Ševinje, francuski visoki komesar Madagaskara, u svojoj nedavnoj izjavi za štampu dao je nekoliko podataka o izgledu i razmjerama borbi na ovom ostrvu većem od cijele Francuske. Na Madagaskaru, koji je inače geološka zagonetka (jer po geo-sastavu, flori i fauni izgleda da pripada, ne afričkom kontinentu od koga je udaljen 140, nego Australiji od koje je udaljen 7.000 kilometara) i ranije je bilo borbi. Godine 1883 Francuska ratna flota bombardovala je Tamatavu a uskoro poslije završetka dvogodišnjih borbi izbila je pobuna od 1894 koja je ugušena tek 1896 godine. U ulozi krvavih dželata s kraja prošlog vijeka, Ševinje se danas teši ne baš optimističkim izgledima izjavljujući da ima posla »samo« sa 300.000 pobunjenika koji su se sklonili u šume i da na Madagaskaru ipak ne gine tako mnogo Francuza kao u Indokini. On još izjavljuje da se nada da će ova kolonija opet postati pomoć za Francusku a ne teret kao što je sada — ali, to je opet jedna velika zagonetka, nemila i teška imperijalističkim pljačkašima.

Slične zagonetke je postavila somalijska omladina talijanskom okupatoru u Mogadišu, borci Tripolisa engleskom okupatoru, borci Tetuana španskom okupatoru Maroka, borci Španskog Levanta i Asturije krvniku španskog naroda Franku.

Izuzetan sjaj slave i herojstva prati borbu grčkog naroda i podvige Markosove armije u borbi protiv mnogostruko jačeg neprijatelja. Na Kleftisu, Profibis Ilijasu i Taburi, na bezbrojnim bojištima Epira, Tesalije, Rumelije i Peloponeza, ispisane su najslavnije stranice herojstva oslobodilačke borbe. Gramos će ući u legendu kao Maraton — na sramotu današnjih atinskih kvislinga i eskinesa i na sramotu dolarskih stratega krvavog tipa Van Flit.

Kao što se Ševinje komično tješi i kuraži time što se na Madagaskaru gine ipak manje nego u Indokini, može se i Van Flit tješiti time što on nije jedini imperijalistički general čije se ofanzive redovno, jedna za drugom, propadaju. U Kini, Vietnamu, Burmi, Malaji, Indoneziji i Madagaskaru propadaju na desetine i stotine generala pljačke i porobljavanja. U Kini, Vietnamu, Burmi, Malaji, u Grčkoj, Španiji, Indiji i Indoneziji rastu oslobodilački pokreti porobljenih naroda pod vođstvom herojskih komunističkih partija, pod vođstvom oslobodilačke lenjinske misli.

Osnovna pozadina imperijalizma napadnuta je na ogromnom frontu od Pirineja do Malaje i Mandžurije i na svim karikama teškog lanca koji okiva stotine miliona ljudi. Nad zadimljenim gradovima štrajkova i barikada i nad bezbrojnim bojištima za slobodu trijumfuje misao genijalnog vođe slobodoljubivog čovječanstva: »Bude se u život, u svjetlost, u slobodu stotine miliona ljudi«...

M. LALIĆ

MEĐU NJIMA

»Napredak«, list jugoslovenskih iseljenika Australije i Novog Zelanda, piše u jednom od svojih poslednjih brojeva:

»U Transvalu, jednoj od država Južnoafričke Unije, izlazi list pod čudnim, nazivom »Die Nuwe Orde«, što prevedeno na naš jezik znači »Novi poredak«. Ovaj list nedavno je izišao s krupnim crnim okvirom. Da li se crni okvir pojavio zbog toga što uređenici ostavljaju svoje živote u dubinama od po tri hiljade metara, kopajući zlato za svoje »civilizovane« gospodare i špekulante na svetskim berzama? Ili zato, što je policija ponovo u krvi ugušila pokušaj štrajka domorodaca, koji žive i rade pod najstrašnijim i najnečovečnijim uslovima?

Ne. O tome nema ni govora. »Novi poredak« navukao je crninu, obrubio se crnim, jer donosi nekrolog pod velikim naslovom: »Uspomeni nirberških mučenika«. Na čelu tih mučenika nalazi se krupnim slovima otštampano ime ratnog zločinca Hermana Geringa, a za njime slede imena ostalih devet obešenih nacističkih krvoloka.

Zaista, »Novi poredak« u zemlji generala Smatsa ima mnogo razloga da tuguje za svojim propalim rasističkim uzorom u Evropi. Ili je možda Treći Rajh, za kojim danas ponovno čeznu neki američki bankari i diplomate, uzeo za primer južnoafrički »novi poredak« kada je pokušao da narode Evrope pretvori u svoje roblje? Teško je, zaista teško, razlikovati kod tolike sličnosti . . .«

Poznati nacistički zločinci Kopf i Majer ponovo na vlasti

Hitlerovski »zonderfirer« Kopf, poznati ubica i pljačkaš poljskog naroda, po Međunarodnoj komisiji za istraživanje ratnih zločinaca registrovan 6 novembra 1947 godine u Londonu pod № 1150/6766, zauzima danas položaj ministra-pretsednika u Donjoj Saksoniji (britanska zona okupacije). — Nepopravimi nacista Rajnhold Majer, koji je Hitleru krčio put ka vlasti, danas je ministar-pretsednik Virtemberg-Badena (američka zona).

O ugledu engleske štampe u inostranstvu

Lorens Kadberi, pretstavnik kompanije koja izdaje list »Njus kronikl« (News Chronicle), izjavio je na godišnjoj skupštini svoga preduzeća, početkom juna ove godine, da se »engleska štampa danas manje citira u inostranstvu, nego ikada u ovome veku«.

Novi engleski film za izvoz u Ameriku

»Odvratni lord Bajron« naziv je novog engleskog filma namenjenog za izvoz u Ameriku. Film sadrži mnogobrojne uvrede upućene velikom engleskom pesniku koji je otputovao bio u Grčku da bi učestvovao u oslobodilačkoj borbi grčkog naroda.

Mačke — u vili, ljudi — u kokošinjcu

Engleski list »Ivning standard« donosi vest o kćeri nekog engleskog barona Morisona, koja stanuje u Saut Ksingtonu- u sopstvenoj kući od dvadeset soba. Sve te mnogobrojne sobe nalaze se — piše ovaj list — u »užasnoj zapuštenosti i u strahovitom nehigijenskom stanju«. Do takvog stanja dovele su kuću ove plemičke njene nerazdvojna šezdeset dva druga, od kojih je 37 četvoronožnih, a 25 pernatih.

U istom broju »Ivning Standarda«, pored ove vesti koja je publikovana kao najveća senzacija, donesena je i sasvim kratka beleška o nekom doktoru Peinu, koji zbog bede i nemaštine, stanuje s čitavom svojom porodicom od više članova u jednom — kokošinjcu.

»Živi mrtvac«

Jubilarni broj literarno-umetničke revije »Horizon« donosi na uvodnom mestu članak Cyrila Connollya, redaktora, koji između ostalog priznaje da revija ne uživa veliku popularnost i da broj njenih saradnika sve više opada. Uzroci, prema njegovom mišljenju, leže u postepenom opadanju umetnosti u Engleskoj. Pod naslovom »Živi mrtvac« list »Our Time« donosi kratku belešku u kojoj se konstatuje da je na stranicama časopisa »Horizon« uvek bilo više smrti nego u bilo kom engleskom periodičnom časopisu i da neće nikoga iznenaditi ako list izvrši harakiri.

„Mučenici Novog poretka“

Sedamdesetogodišnjica rođenja Elina Pelina

Prvog avgusta ove godine navršilo se sedamdeset godin od dana rođenja poznatog bugarskog pripovedača Elina Pelina. Prezidijum Velikog narodnog sobranja odlikovao je pisca »zlatnom medaljom za nauku i umetnost«, a na inicijativu Nacionalnog saveta Otečestvenog fronta, Komiteta za nauku, umetnost i kulturu i Saveza bugarskih književnika ove jeseni organizuje se opštenarodna proslava Elina Pelina.

Elin Pelin, pravim imenom Dimitar Ivanov, rođen je 1878 u Bajlovu, okrug sofiski. Gimnaziju je napustio u višim razredima i potom je izvesno vreme bio učitelj u rodnom selu. Docnije je živeo kao književnik i novinar u Sofiji, a najzad je postao bibliotekar sofiske Narodne biblioteke i na toj dužnosti ostao dugi niz godina. Prva zbirka pripovedaka pod naslovom »Pripovetke«, išla mu je 1904. 1905 pojavila se njegova zbirka stihova i humoreski »Pepeo sa moje cigarete«. 1906 pojavila se druga knjiga njegovih pripovedaka. Docnije se javljaju »Crne ruže«, pesme u prozi, »Zemlja«, roman, »Pod manastirskom lozom«, pripovetke, i dr.

Pisao je mnogo i za decu — u stihu i prozi. Poznat mu je dečji roman u dva dela »Jan Bibijan« i »Jan Bibijan na mesecu«. Od ostalih njegovih knjiga za decu najčitanije su »Tri babe«, »Dedina rukavica«, »Crvenkova svadba«.

Elin Pelin je i kod nas, još davno pre rata, poznat i prevođen, kao veran slikar bugarskog sela, majstor kratke pripovetke.

Geologija postaje sastavni deo života

Pre nekoliko dana, na prolazu kroz Aranđelovac, setim se pisma Zore Matejić, profesora geologije: »Najzad smo stekli i mi u Jugoslaviji geološku školu o kakvoj sam davno sanjala: ne predajem više geologiju kao veronauku. Ova škola po predviđenom planu letnje mesece provodi na terenu. Učenici ne samo što vide i opipaju svaku stenu, to sam i ranije ponekad u gimnaziji uspevala, već žive uz te stene, sami im određuju sastav; prolaze kud je voda prolazila gradeći pećine; spuštaju se s kamenjem niz vododerine; vade fosile s mesta na kojima su ostali pre više miliona godina; prodiru do planinskih nedara u kojima su se pradavno stvarali kristali. Sad smo u aranđelovačkom basenu, bogatom ugljem, nemetalima, neobično raznovrsnom u geološkom pogledu...«

Odmah sam, razume se, pohitala do Aranđelovačke gimnazije gde mi rekoše da se smestio Geološki tehnikum, osnovan prošle godine u Pančevu, pri Zavodu za geološka ispitivanja Ministarstva rudarstva Jugoslavije. Bila je nedelja, dan kad su učenici sređivali materijal donet sa ispitivačkih izleta, te sam zatekla i njih i nastavnike u školi. Čim sam ušla, primetila sam da je gimnazija dobila izgled geološkog instituta: u hodniku i po učionicama stajali su sanduci puni komada stena, po zidovima su bili crteži davno izumrlih životinja, sheme geoloških doba. Kroz otškrinuta vrata jedne učionice videla su se dvojica mladića nagnutih nad komadićem stene boje zarđalog gvožđa, trudeći se da prodru u njegovu skamenjenu tajnu. Hodnikom je protrčao dečak od dvanaestak godina s pregršti punom kamenja. Činio se neobično samosvestan, upućen u stvar koju radi, i opomenuo me je na one male vojnike-dečake što su sa našom oslobodilačkom vojskom došli, i sami prekaljenog lika, ozbiljni kao svak ko je gledao smrti u oči.

U direktorovoj radnoj sobi sam zatekla školsko rukovodstvo, Milana Ilića, profesora tehničkog fakulteta rudarskog otseka, koji je rukovodio radovima u avgustu, direktora Božidara Matejića, profesora Zoru Matejić, vaspitača internata Duška Džepinu, ekonoma i učenike-rukovodioce. Posle pozdrava direktor me je doveo do prozora i pokazao vidik na jugu, zatvoren talasastom kosom Venčaca i Bukuljom, s aranđelovačkim basenom u podnožju.

— Nama, geolozima, zemlja je dvostruko lepa: i spolja kao predeo, i kao puna čuda unutarnjost, kojoj biste se vi, pesnici, da je poznajete, više divili nego pejzažu.

Pošto su mi tako izdaleka pokazali mesta gde su vršena ispitivanja, objasnili su mi kakvo je bilo stanje u geološkoj nauci kod nas pre rata.

Naš Univerzitet je ranije, kako su mi rekli, spremao geologe kabinetske naučnike uglavnom, a ne praktičare koji se bave produktivnom geologijom. On je bio jedina škola gde se učila geologija. Godišnje je izlazilo s njega prosečno tri do četiri studenta, jer se u gimnaziji geologija predavala samo u jednom višem razredu. Imali smo, istina, geološki institut, osnovan 1930 godine, ali ni geolozi instituta nisu iskorišćavani mnogo za praktičnu geologiju. Do rata se čak nije stigla da uradi detaljna geološka karta naše zemlje.

— Predratni društveni poredak kod nas omogućio je ovakvo stanje u geološkoj nauci, rekao je direktor Matejić. Pojedinci su imali pravo istraživanja, pa su bogati ljudi uzimali u ovom cilju pod zakup velike prostore. Kao istraživače su naimali strance. Sada su se uslovi za rad međutim nesravnjeno poboljšali: rudnici su prešli u ruke naroda.

— Nama ne pripada samo površina naše zemlje, nego i sve njene dubine, dokle god možemo u njih prodreti, — umešao se i jedan učenik-rukovodilac. Za kratko vreme mi ćemo svoju otadžbinu udvostručiti, idući u dubinu.

— Rudnici su prešli u ruke naroda, — nastavio je zadovoljno direktor, — i geologiji se, prirodno, pridaje mnogo veći značaj. Osnovani su posle rata pored saveznog i republikanski geološki instituti, jer pored saveznog postoje rudnici i republikanskog značaja. Kad smo podelili geologe, na svaki institut ih nije došlo više od dva do tri, što je bilo krajnje nedovoljno. Tako se, vidite, došlo do naše škole, do Geološkog tehnikuma, koji je Ministarstvo rudarstva Jugoslavije najpre bilo zamislilo kao školu geoloških pomoćnika koja bi trajala dve godine, a Komitet za škole i nauku uskoro mu daje rang srednjotehničkih škola, gde školovanje traje tri godine. Svršeni učenici Geološkog tehnikuma biće pomoćnici geologa i imati zvanje »mlađeg geološkog tehničara«. Biće raspoređivani na službu uglavnom po zavodima za geološka ispitivanja, rudnicima. Pored terenske službe radiće i po laboratorijumima, ispitivaće geološki sastav naše zemlje, istraživati ležišta mineralnih sirovina.

— Da li svaka republika ima svoj geološki tehnikum?

— Još ne. Ovaj naš je saveznog značaja. U njega je primljeno konkursom četrdeset učenika iz cele naše zemlje, koji su imali bar malu maturu, više od šesnaest godina i bili dobrog zdravlja. Ove godine primaćemo i kandidate od četrnaest godina, pa do dvadeset.

Zamolila sam da mi naslikaju svoj radni dan.

— On je pun kao sat meda. Ustaje se uvek u pet časova, petnaestak minuta radi se gimnastika i polazi na teren u šest časova, a kad je mesto ispitivanja daleko, kreće se u dva ujutru. Na terenu se ostaje do jedan ili dva časa po podne. Posle rada se spava ili ide na kupanje, a od pet do sedam rukovodioci drže predavanja u vezi sa praktičnim radom.

— Mislim da je mnogo zanimljivija sama tehnika rada, — primetio je profesor Ilić. — Bilo bi dobro da odemo među učenike, oni će voleti da to objasne.

Njih smo zatekli gde pišu obavezni dnevnik rada: svaki je beležio iskustva, zapažanja u toku svog poslednjeg radnog dana na terenu. Oni su mi s oduševljenjem ispričali postupak u radu.

Podeljeni su u osam grupa, u svakoj po petorica, sa rukovodiocem na čelu. Svaka grupa ima svoje ime. Jedna se, na primer, zove **Fersman**, po čuvenom ruskom mineralogu i istraživaču. Iz škole se polazi zajedno. Po dolasku na mesto istraživanja profesori objasne šta se traži i značaj toga u nauci i primeni, svaka grupa dobije određeni zadatak i odlazi oduševljeno na ispitivanje, gde poneka često ostane dragovoljno mnogo duže na radu nego što je predviđeno, i posle se sama vraća u bazu. Kad se sve iskupe, referišu o radu, predaju doneti materijal, etiketiraju ga i pakuju.

Profesor Ilić mi je pokazao plan prema kome je rađeno. Učenici su, na primer, u julu proučavali ogoline i određivali položaj slojeva; orijentisali se kompasom i kartom na terenu; proučavali reljef okoline, promatrali geološke profile; zatim prešli na sakupljanje organskih ostataka iz stena; promatrali rezultat rada erozija. Nekoliko dana su proveli na upoznavanju s poslovima u jednom rudniku uglja, a u ponekim radovima su i učestvovali; upoznavali se s radom na bušalicama za dubinska bušenja. Postepeno su, u avgustu, prešli na teže stvari, na ispitivanje metamorfnih stena na Venčacu, na praksu u kamenolomima; na ispitivanje ležišta vatrostalnih kaolina, dijatomejske zemlje, okera; na kartiranje bukuljskog granita i ispitivanje pegmatita i kontaktnih pojava.

— U toku rada bilo je radosnih iznenađenja, — primetio je profesor Ilić pošto me je upoznao sa programom. — Pojedine grupe su naišle na pojave koje su za geologiju kao nauku i kao primenu vrlo važne. Tako su nađeni fosili u slojevima čija starost nije bila ranije određena, što će se sad moći učiniti. Zatim u pojavama kontaktnog metamorfizma granita sa susednim stenama nađeni su novi minerali i rude za koje se nije znalo da ih ima u ovom kraju, a u ekonomskom pogledu imaju za nas veliki značaj.

— A sad zamislite kad budemo imali u svakoj republici po jednu ovakvu školu! — likovao je direktor. — Kad iz svake izađe po četrdeset i više odličnih radnika, a možda i poneki naučnik-istraživač!

Kraj ormana s knjigama zapazila sam lepim krupnim slovima ispisane parole o vrednosti rada, znanja, discipline i objavu: »Knjige se izdaju svakog dana posle ručka.«

— A da li se i traže svakog dana? — upitala sam Mladena Zaklana, bibliotekara i odmah se pokajala što sam izgovorila ove reči u kojima je bilo sumnje.

Da bi me uverio da knjižnica ne stoji uzalud, odmah je doneo kartoteku gde se video spisak stručnih, marksističkih i zabavnih knjiga kojima se raspolaže i spisak učenika koji su čitali.

— Vidite koliko su čitali...

— Kud god idemo, nosimo sa sobom i svoju knjižnicu, — dodao je drugi.

Takmičeći se ko će pre da me uveri koliko se čita, pohvalili su se kako primaju časopis »Rudarstvo« i »Nauka i priroda«, kako su poslali oko sedam članaka listovima »Novom srednjoškolcu« i »Mladom borcu«, koje takođe primaju.

U razgovoru sa pretsednikom aktiva Narodne omladine Geološkog tehnikuma, Jovicom Milčićem, doznala sam da je škola izvela osam naučnih ekskurzija u toku teoretske nastave po Makedoniji, Kosmetu, Srbiji i Bosni; da je održano petnaest sastanaka naučnog seminara uz pomoć profesora, a Duško Džepina da je održao niz uspelih predavanja o socijalnim temama.

Pretsednik aktiva je naročito zadovoljan radom u debatnom klubu, gde su se učenici u toku osamnaest predavanja sa diskusijama osetno izgradili. Naročitu živost su pokazali prilikom diskusije o temama »Borba za stvaranje boljševičke partije u SSSR« i »Osvrt na rezoluciju Informbiroa«, protiv koje su jednodušno negodovali. Nikad se više dnevna štampa, kaže, nije u školi čitala kao u te dane.

Đačke družine, kojima je zadatak da organizuju kulturno-prosvetni rad, dale su nekoliko priredbi u Pančevu, po Makedoniji, u Aranđelovcu, uvek se udružujući ili sa seoskom omladinom u kraju gde se priredba održava ili sa srednjom tehničkom školom.

— Masovno smo učestvovali i na jesenjem i prolećnom krosu. Četvorica ih je trčala i za Titovu štafetu. Međutim naš glavni zadatak uvek je bio učenje. Briga glavnog aktiva omladine naše škole naročito je na to upućena da učenici savladaju potpuno školske predmete. U ovom pogledu su mnogo, nesebično radili Predrag Bokčić i naročito Pančo Naumovski, pomažući slabim drugovima pri učenju.

— A vaši odnosi sa upravom škole?

— Neobično dobri, — upao je živo mladić koji je u tom trenutku prišao. — Prošla su vremena kad je postojao jaz između učenika i nastavnika.

Osetila sam želju da se pobunim protiv ovog uopštavanja — jer sam i sama bila nastavnik, — ali u prirodi njegove mladosti bilo je ili da sve potvrđuje ili da sve odriče, i očutala sam. Naš razgovor prekinula je jedna drugarica rukovodilac želeći da mi pokaže kako su učenici smešteni. Zadivila sam se čistoći i redu koji je vladao po spavaćim sobama, terenskoj opremi učenika, izobilju hrane koju dobijaju.

— Mi smo bili spremni da živimo i pod šatorima, i da se hranimo kako sami znamo, — rekla je, — ali danas ne samo država, već su i širi slojevi svesni značaja geološke nauke i našli su nam se na ruci Ovdašnje vlasti su nam dale sledovanje najtežih fizičkih radnika; direktor gimnazije, drug Matejić, ustupio nam je celu školu sa svim kuhinjskim inventarom, te učenici, kad se vrate umorni sa terena, mogu da dobiju dobro priređeno i toplo jelo.

— A kako učenici podnose taj napor?

— S dana na dan sve bolje. Pojedine, na čiju nam je neizdržljivost lekar skrenuo pažnju, puštamo samo na radove koje im je on dozvolio. Naročito se pri radu u rudnicima pazi da se ne premore. Prema lekarskom savetu ni ostalima nismo dali prvih dvadeset dana da se premaraju, kao što smo i ovamo na radove pošli tek pošto se lekar složio sa izborom mesta.

Kad smo došli u sobu gde su se rude i minerali etiketirali i pakovali, onaj dečak koga sam spazila pri ulasku doneo je da mi pokaže fosil koji je on pronašao, vretenastog, jasnó smeđeg puža, i da bi ovaj pronalazak u mojim očima imao još više važnosti, tvrdio je kako se starost fosila penje do nekoliko miliona godina.

— Neće biti tako, — nasmešila se drugarica Matejić, — dosta mu je i dva miliona, koliko otprilike ima.

Sad su počeli i učenici iz svojih tajnih zbirčica pokazivati primerke kojima su se oni ponosili: fosile, grumenje dijatomejske zemlje, kristale granata, pločice opala raznih boja.

— Svaki od njih. — tiho je primetio direktor, — ima, na našu radost, pronalazačke ambicije. Svaki pod uzglavljem čuva malu ličnu zbirku, koju »zasad« retko pokazuje. Ja im ostavljam ove male tajne, one su dokaz njihovog velikog oduševljenja za geologiju, njihovog samostalnog promatranja i rasuđivanja, dokaz da je sad geologija postala sastavni deo njihovog života.

Pri rastanku, kad sam neki kremenolik grumen nazvala kamenom, nastalo je pričanje anegdota koje bi se mogle nazvati »Geološkim pričama«.

Jedan učenik je sa mnom kao na sceni oživeo jednu popularnu geološku priču. Odveo me je do belog kockastog grumena, sličnog komadu kreča, i rekao:

— Pokušajte da dignete ovaj kamen. Samo sumnjam da ćete imati snage...

Spremna da potegnem ogroman teret, podigla sam nešto lakše od pene, od samog vazduha, što mi je ruke ponelo uvis. Kako sam se tome neobično začudila, učenik se prvo glasno, bezazleno nasmejao, a zatim se odmah ozbiljio da mi objasni ono čemu sam se u tom trenutku i sama dosetila.

— Vidite, to je zemlja postala od pradavnih životinjica infuzorija. Ona je sva porozna, ljušturasta, i zato je tako laka. Svi mi kad smo je prvi put uzeli u ruke tako smo se kao vi začudili. A kad biste videli samo koliko tečnosti može da upije!

I tako su redom pričali o onome čemu se čude, što ih raduje, čemu se dive i kroz smeh i zabavu još jednom usvajali znanje koje su stekli u učionici i na terenu; geologija im je postajala, kako je direktor rekao, sastavni deo života. Vraćajući se od njih mislila sam, kako će zbilja biti divno kad svaka republika imadne ovakvu školu, kad bogate dubine naše zemlje ne budu tera inkognita. Činilo mi se da će tereti našeg izgrađivanja tada postati tako laki kao onaj grumen što mi je maločas poleteo iz ruku.

Desanka MAKSIMOVIĆ

Izložbe Akademije likovnih umetnosti i Škole za primenjenu umetnost u Ljubljani

Naša narodna vlast ustanovila je posle oslobođenja: Akademiju likovnih umetnosti, Školu za primenjenu umetnost i Školu za žensku domaću radinost u Ljubljani.

Posle oslobođenja pred našu likovnu umetnost postavili su se novi problemi. I ne samo pred umetnike, u ovom slučaju pred likovne umetnike, nego još više pred akademije, koje nose odgovornost za pravilan razvitak čitavih generacija mladih umetnika. Zadatak je bio težak naročito za mladu, skoro uspostavljenu slovenačku Akademiju likovnih umetnosti, koja je osnovana tek pre tri godine.

Na izložbi radova učenika Akademije, koja je nedavno otvorena u Ljubljani, padaju u oči pozitivni rezultati i pravilan put razvitka nekoliko veoma darovitih mladih vajara. Ali bez obzira na talentovanost učenika ističe se na izložbi uverenje da su budući skulptori u rukama dobrih pedagoga. Nastava podvlači pravilnu modelaciju vajarskog objekta, smisao za voluminoznost i podređivanje detalja celini. Izloženi crteži dokazuju uglavnom koliko pažnje posvećuje Ljubljanska akademija preciznom i pravilnom crtežu. Zanemarivanje tog najmoćnijeg oružja u rukama umetnika vodilo bi svakako pogrešnom shvatanju umetnosti i formalističkim zabludama. Trebalo bi možda još veću pažnju posvetiti čistoti crteža i jasnoći modelacije ljudskog tela. Slovenačka umetnička tradicija, — na primer crteži Šubiceva, Ažbeta, Vesela i drugih — mogla bi tu da posluži kao putokaz.

Manje sugestivno i bleđe po rezultatima deluje slikarsko odeljenje. Iako su i ovde izloženi radovi nekolicine talentovanih đaka, uspeh je slabiji nego u odjeljenjima za vajarstvo. Trbalo bi početi sa nastavom slikarske tehnike već u prvim godinama, što bi, naravno, zahtevalo potrebnu prethodnu spremu đaka, još pre stupanja u Akademiju. Dobar uspeh pokazali su grafički kursevi, na kojima se učenici ozbiljno bave ovom granom umetnosti .Ako naša grafika nastavi i dalje s takvim uspehom da se razvija, ne treba se bojati da će nam nedostojati dobrih grafičara i ilustratora.

Izbor modela za akt jedan je od ozbiljnih problema Akademije. To pitanje Akademija dosad nije uspela povoljno da reši. Neestetske konture tela nisu u stanju da razviju estetsko osećanje đaka, niti mogu da pruže sliku harmonične anatomske građe čovečjeg tela.

U sistem nastave Akademije potrebno bi bilo uneti što više novog duha. Učenik se mora još u toku studija što prisnije povezivati sa našom stvarnošću. Od akademske stereotipnosti moralo bi se preći ka dinamici našeg života, koji se danas razvija u tako uzbudljivom ritmu kao nikad ranije. Ekskurzija koju je Akademija priredila u Hrvatsko Primorje pokazala je koliko je neposredan kontakt sa životom i prirodom koristio učenicima. Trebalo bi razmišljati već sada o organizovanju stalnih centara po unutrašnjosti u kojima bi učenici bili u neposrednom dodiru sa prirodom i životom.

Izložba Škole za primenjenu umetnost i Škole za žensku domaću radinost, otvorena pre izvesnog vremena u Ljubljani, doživela je ne manji uspeh. U Sloveniji tek sada primenjena umetnost dolazi do punog razvoja. Izuzetak pretstavlja izrada čipaka, koja ima svoje tradicije i kojom se danas bavi u Sloveniji oko sedam hiljada lica. Važne probleme morale su da rešavaju obe ove škole, a jedan od najvažnijih svakako je bio — oplemeniti kvalitet primenjene umetnosti i to, pre svega, na industriskom području. Unutrašnja arhitektura, stolarstvo, tekstil itd. zahtevaju visoko kvalifikovane kadrove u primenjenoj umetnosti. Pa i ona primenjena umetnost na kojoj rade pojedinci u narodu, kao na primer, čipkarstvo, ne može da bude ostavljena sama sebi već mora neprestano estetski da se podiže i prilagođava današnjem vremenu. A to će se postići samo uz pomoć zrelih kadrova koji će se vaspitati u školama za primenjenu umetnost.

Izložba je pokaza, pored vanredno lepih rukotvorina, jednu važnu činjenicu: Rukovodstvo škole i profesorski kadar pravilno su prišli metodi nastave. Nisu u pitanju nikakvi idealno zamišljani projekti, koji ostaju samo na papiru i nikad se, ustvari, ne realizuju, već težnja da se svaki uspeo uzorak odmah prenese u materijal. Odluku o izvršenju koji će se uzorak preneti u materijal donosi, posle diskusije, profesorski kolegijum. Taj način je sigurno najpravilniji i najuspešniji. Naravno da je ovaj način u našim školama skopčan s velikim teškoćama. Tako su učenici odeljenja keramike morali da putuju u fabrike, po celoj Sloveniji, kao i đaci drugih odeljenja, da bi mogli izvršiti zadatke. Taj gubitak vremena i druge teškoće u vezi s tim otkloniće se onda kada u sklopu obeju škola budu sagrađene odgovarajuće radionice.

Među izloženim predmetima ističu se crteži arhitektonskog odeljenja, zatim predmeti iz rezbarije, plastike: kao i čipke Škole za žensku domaću radinost.

S. MIKUŽ

Rad grupe likovnih umetnika na Rijeci

Već 1945 godine stvorena je organizacija grupe riječkih likovnih umetnika, koja je započela svoje delovanje u sklopu Udruženja likovnih umetnika Hrvatske. U grupu su ušli umetnici Hrvati i Italijani Rijeke, Hrvatskog Primorja i Istre.

Članovi grupe sudelovoli su na izložbama ULUH-a, a poneki od njih i u inostranstvu. Na izložbi umetnosti naroda Jugoslavije XIX i XX stoleća, koja je bila priređena u Sovjetskom Savezu, Čehoslovačkoj, Poljskoj i drugim zemljama, izloženi su i radovi riječke grupe likovnih umetnika. Glavni rad, koji je u tom pravcu grupa razvila, bilo je pomaganje u organizaciji raznih kulturnih i umetničkih izložbi u Rijeci i Opatiji. Samostalno je grupa nastupila na festivalu kulture Italijana Istre i Rijeke u Rovinju. Likovnim umetnicima Rijeke pružile su se nove mogućnosti dovršenjem izložbene dvorane u zgradi Narodne čitaonice u Rijeci.

Italijanski slikari u sastavu grupe aktivno rade na umetničkom opremanju udžbenika za italijanske škole i izradi zidnih dekoracija u kulturnim ustanovama za Italijane. Pored svog umetničkog rada italijanski likovni umetnici rade kao nastavnici u italijanskim školama u Rijeci.

Narodna vlast svestrano je pomogla sva nastojanja riječke grupe likovnih umetnika. Sada se dovršavaju prostorije za umetničku galeriju u zgradi Centralnog doma kulture a dovršena je i otvorena i izložbena sala u Narodnoj čitaonici u Rijeci.

MAJSTOR MIĆAN

Branko ĆOPIĆ

— Kuda ćeš to, Mićane, s tim alatom?

— A, eto, oče Miladine, nešto bi majstorisao. Nije zgorega da se uhvati koji dinar.

— A kod koga ćeš to? — pripitkuje pop osjećajući po Mićanovu glasu da ovaj nešto uvija i krije.

— Pa, neću daleko. Tu ću dolje — neodređeno pokazuje Mićan u nizinu podno parohijalne kuće.

Pop nervozno čupka prosijedu rijetku bradicu i diže pogled na lipu punu vrapčijeg cvrkuta, pa nemarno kaže:

— Dobar si ti majstor, nema šta. Mićan pa Mićan! A šta ćeš to, veliš, praviti?

— Ima ti danas za majstora posla, ne boj se — odmahuje Mićan. — Svaki se čas nešto gradi. Da imaš sto ruku, pa opet...

Kao da se nešto prisjeti, Mićan počne povjerljivije:

— Vjeruješ li ti meni, oče Miladine, da sam ja prije rata znao po tri-četiri mjeseca sjediti dokon u ovome našem selu, pa kod svojih ruku i umijeća ni kruva nijesam imao.

— Vjerujem, vjerujem, svašta se dešavalo — mrsi pop — nije to kao danas, pa da se ljudi satiru u poslu. Žao mi je samo ove naše djece. Zar su oni kadri pruge praviti?

— Uči se omladina. Kamo sreće da je mene u mladosti neko opremio u svijet, druge bi mi ptice pjevale.

— A što tebi opet fali? — — začudi se pop.

— A što mi ne fali, pitaj! Ovo sam nešto, skoro samouk, naučio kod pokojnog Joje kolara i kod braće Majkića, a da sam se otisnuo u svijet, ihaj! — danas bi ti Mićan bio fini tišler.

— Malo je koga usrećio bijeli svijet — gunđa pop.

— E, šta ćemo, de! — uzdiše Mićan ne želeći da se prepire s popom. — Ajdemo za poslom, nema druge. Zbogom, oče!

— Stan'de! Ne reče ti kod koga ćeš?

— Ma tu ću dolje kod ovih naših. Prave nešto.

— Kod kojih naših?

— Ama, ovaj... tu iza potoka.

— Aaa, to ćeš ti kod zadruge! — razočarano otegnu pop. — Pa tako kaži, brate, što tu vazdan uvijaš.

— Što ću uvijati. Navalili sinoć, dođi pa dođi. Svi te zadrugari, veli, znaju kao dobra majstora. Ajde, vala, da odem, neće mi glava pasti s ramena.

— Neće, neće, što bi ti pala! — podrugljivo mu odobrava pop. — Svak bi, bogme, volio da zajaši takvog majstora, pa nek vuče, dok može.

Mršteći se, Mićan se rastaje od popa i u sebi psuje:

— Mora ti on vidjeti ko kuda ide pa bog! Pa da, to mu je sav posao, neće valjda kositi.

Spuštajući se prema novim zgradama zadružne ekonomije seljak-majstor, još se uvijek prepire sa nekim:

— A što ja ne bih kod njih radio! Dobro, zadruga, zadruga, p šta onda. I tamo su ljudi. Eh, pop! Ne nabija njemu zadruga bisage kao mi, budalasti samci, zato on i jest... Idem, vala, baš pa makar džabe radio, eto ti.

Naoštren i ljutit, Mićan se na vratnicama prostranog dvorišta skoro sudari s pretsjednikom zadruge.

— Aha, to si ti!

— Ja, Mićane, ja. Baš te čekam da ti pokažem posao.

— Hajde de, dok sam još vruć. Svinjac, veliš da se pravi?

— Svinjac, svinjac; za ovu rasnu krmaču što smo je nekidan dobili. Do zime će se već i oprasiti — sa zadovoljstvom dodaje pretsjednik i raskopčava prljavo-zelenu bluzu na kojoj se još raspoznaje gdje su bile njemačke oznake i orlovi. — Biće danas vrućine, a čeka nas toliki posao.

Mićan malo prižmiri i stručnjački se ogleda po velikom zadružnom dvorištu.

— Svinjac, svinjac, hm... Ček, ček... Eno, tamo ćemo ga! Daj samo pokaži građu.

— E, stani ti, Mićane! — udobrovoljeno i nadmoćno govori pretsjednik. — Ima to kod nas već predviđeno gdje će on stajati. Predviđeno tačno u milimetar.

Pretsjednik skupi zajedno tri svoja mrka snažna prsta s oštećenim noktima da Mićanu pokaže kako mu to izgleda »tačno u milimetar«. Majstor začuđeno podiže obrve.

— Oho, stigli ste da i to odredite. Đavole, đavole!

Pretsjednik vodi Mićana do gomile naslagane jelove građe kod koje već čeka jedan šesnaestogodišnji dječak.

— Evo, majstore, ovaj će ti pomagati u poslu. Ti samo naređuj, a uveče ćeš mi reći kako je dječak radio i kako te sluša.

— Dobro, dobro! — i poprijetivši momčiću, Mićan stade da odmjera građu onako od oka.

— Čekaj da vidimo koliko ćemo mi to. Oho, ima ti toga ako ćeš i za dva svinjca... He, he, čekaj, čekaj, ovako ćemo...

Pretsjednik se maša u džep.

— Ne beri brigu, Mićane, evo već gotovog plana za svinjac.

Kao da je prečuo pretsjednikove riječi, majstor i dalje razgleda složenu građu, a kad ovaj ponovo pomenu plan, on se iznenađeno trže:

— Kakav plan? Šta tu treba plan!

— Pa nećeš valjda sklepati nekakvu svinjčinu onako bez plana?

— Pa zna se, čovječe, šta je svinjac, nemoj ti meni tu!.. — ljutnu se Mićan. — Plan za krmačin svinjac! O ljudi, ljudi! Ti se to kanda sa mnom rugaš?

— Ne rugam, čovječe božji — uozbilji se pretsjednik — Evo ga vidiš: tu ti je predviđeno sve u milimetar.

Mićan se u nevjerici zagleda u iscrtan list hartije, počeša se iza vrata, othukne i poprijeko pogleda u dječaka.

— Bježi, kakav plan! Ta čitavo će mi se selo rugati da sam po planu pravio krmeći svinjac. Nećeš ostati živ od svijeta.

Mićan je naročito zazirao od starih doseljenika iz Like, vječitih i vještih podrugivala, koji su svakom umjeli prišiti ponešto smiješno i to tako spretno, da je izmišljena rugalica pratila čovjeka do kraja život , postajala sastavni dio njegove ličnosti, lijepila mu se uz prezime i dosađivala čak i njegovim praunucima.

— Ta ko će ostati živ od vas Likota?

— Likota! Pa i ja sam Ličanin, a ako do čega dođe, svak će znati da sam ti ja dao plan i naredbu da po njemu radiš. Je li tako? Meni će se rugati, neće tebi.

Mićan se samo mrštio i uzdisao, pogledao čas pretsjednika, čas u dječaka kao da prosuđuje je li ovo zbilja il' je neka podvala. Videći ga da se koleba, pretsjednik je i dalje navaljivao:

— Čovječe božji, ovaj su plan sastavili stručnjaci, inženjeri, a nije kakva budala.

— Inženjeri?

— Da, da , inženjeri. Sad se, brate moj, živi po nauci, a ne onako ututanj i budalasto kao u staro vrijeme. Sve u milimetar!

Mićan obori glavu, počuta, a onda odlučno pruži pretsjedniku ruku.

— U redu, Stojane! Praviću, ali uz tvoju pomoć. Ja ti se slabo razumijem u te vaše crteže, pa ćeš me ti upućivati, a onda još...

Mićan brižno pogleda u dječaka.

—...a onda još, kad ti tu imaš svoje prste, neće me valjda svijet uzeti na sprdnju... Kad su tu već inženjeri, druga je stvar, to je...

Obojica sjedoše na gomilu građe, razviše plan na koljenima i pretsjednik uze da tumači. Iza njihovih leđa navirivao je radoznali dječak.

U početku je sve dobro išlo. Mićan je pažljivo slušao i potvrđivao kratko i poslovno, da sve razumije, ali kad pretsjednik pokaza gdje se ima ugraditi omanji prozorčić, on se naglo trže.

— Kakav pendžer, čo'če! Šta će tu pendžer? Pogledaj ti to bolje.

— Pendžer, pendžer, Mićane. Treba i u svinjcu svjetlosti.

Mićan se zabezeknu i malo se odmače od pretsjednika kao da hoće da ga bolje vidi.

— Ama šta će krmači pendžer, ta neće vesti! Krsti se ti, Stojane!

— A ko ti veli da će vesti? Treba i njoj svjetlosti, i ona je živ stvor, je li tako?

Mićan se samo čutke diže, sleže ramenima, a onda odlučno natuče kapu.

— Jok, brate, ja ti to ne gradio! Pendžer na svinjcu! O, ljudi, ljudi! Valjda će ti krmača razapeti đerđef, pa uzeti iglu vezilicu. Neću ti ja to praviti, pa da mi dukate brojiš!

— Ama čekaj, Mićane, ne praviš ti to od svoje pameti. To su tako inženjeri isplanirali i to se tako mora. Ne daju drukčije, pa bog! Mi moramo pod plan, pa to ti je.

Pošto je malo počutao, Mićan opet sjede.

— Kad je pod moranje, to je drugo. Onda će svak znati da to ne ide iz moje glave. Pendžer na svinjcu! Ama ko će to od bruke i kazati, akamoli raditi, pobogu braćo!

Kad građenje otpočne, Mićan se, zajedno s pretsjednikom, bijaše toliko zagrijao za posao da je zaboravio i krmaču i prozor. Svaki čas je prilazio nacrtu, premjerava građu, izmicao se od novogradnje i gledao je izdaleka.

— Vidi de, Stojane, slaže li se s tom tvojom artijom.

— Slaže, slaže, samo ti radi.

— O, ljudi moji, gdje se i ja uputi raditi po planu. Inženjer nacrt'o, a ja tačno onako.

— U milimetar! — zadovoljno je potvrđivao pretsjednik.

Polazeći na posao, Mićan je gledao da ne ide kraj popove kuće da ne bi morao da se »ispovijeda« ocu Miladinu, ali ga jednog jutra pop ipak opazi i viknu ga iz bašte:

— Ej, Mićane, a što si ti to digao glavu otkad si udario da majstorišeš po planu?

Mićan se nelagodno strese i ne umjede u početku ništa pametno da odgovori.

— A ti to kao znaš i po planu, a? E, to dosad nismo znali da si ti tako, ovaj, naučan čovjek — podrugnu se pop.

Mićana kao da nešto ubode.

— Bio naučan, ne bio, bogami meni posao ide. Vala, oče Miladine, i prost čovjek može nešto da nauči.

— Vidi, vidi. I to baš po planu?

— I po planu, ako baš hoćeš. Ta neću valjda onako od kamiša k'o u staro doba. To je bilo i prošlo.

— Hajde de! — progunđa pop saginjući se u leju.

Mršteći se i kiselo ga odmeravajući, Mićan je najzad umetnuo i prozorčić na novosagrađeni svinjac, a kad je stiglo i staklo, on se izmače sasvim udnu dvorišta i zadovoljno uze da razgleda novogradnju.

— E, znaš li šta je, druže pretsjedniče, nikad u svom vijeku nijesam ljepšeg svinjca načinio. Kakvog svinjca! Nijesam, vjere mi, ni kuće. Sve ' je to bilo onako...

— Bez plana! — dodade pretsjednik.

— Uprav tako. Pravo si rekao: baš bez plana.

— Rekoh li ja tebi, Mićane, da je plan dobra stvar.

Mićan je kao začaran razgledao svoje djelo čisto ne vjerujući da je on to svojom rukom načinio, a onda svrati pogled na pretsjednika i uzdahnu:

— Eto, sad mi se više čisto ne mili da radim po starom. Da je po planu, hajde de.

— Ako ti samo imaš volje, biće toga koliko ti drago — vedro dočeka pretsjednik. — Imamo mi već u planu štalu za zadružne konje, pa štalu za

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Povodom diskusije o masovnoj pesmi u „Muzici"

Pojavu zbornika Udruženja kompozitora Srbije »Muzika« treba posebno oceniti konkretnom i svestranom analizom problema koji pred takvom publikacijom danas stoje kao i članaka i drugih priloga koje objavljuje prva sveska, izašla ovih dana iz štampe. Početak izlaženja takve publikacije kod nas nesumnjivo je vrlo pozitivna činjenica. Takav zbornik-časopis, namenjen isključivo problemima našeg muzičkog života, njegovoj teoretsko-idejnoj osnovi, njegovoj stvaralačkoj praksi, pokušajima i ostvarenjima — njegovim teškoćama i perspektivi, treba da bude značajan, autoritativan činilac i regulator.

Prva sveska »Muzike« tu potrebu i potvrđuje i dobrim delom zadovoljava, iako, prirodno, sadrži pretežno ili deklarativan, ili memoarski, ili informativan materijal (Nagrade komiteta za kulturu i umetnost, O. Danon — Uloga savremene muzike u društvu, S. Đurić-Klajn — Konture našeg novog umetničkog stvralaštva, N. Hercigonja — Muzička nastojanja u narodnooslobodilačkoj borbi, P. Milošević — Rad na muzici u zarobljeničkom logoru, O. Danon — Sjećanje na Vojislava Vučkovića, P. Stefanović — Muzička dramaturgija »Pikove dame« itd).

Ističući značaj pojave »Muzike« pred kojom stoje vrlo ozbiljni problemi u životu i razvoju našeg muzičkog života, treba se svakako kritički osvrnuti na diskusiju »O našoj masovnoj pesmi« objavljenoj u rubrici »Problemi muzičkog stvaralaštva«. Taj materijal osetno odudara svojom nesređenošću i proizvoljnošću od ostalog materjala i jedan je od važnih zadataka redakcije da se prema sličnim materialima odnosi sa odgovarajućom pažnjom, tj. da ga jasno rediguje i pripremi za štampu.

Materijal je na prvi pogled dvostruk — s jedne strane opširne reči u diskusiji M. Živkovića, M. Logara i P. Konjovića — s druge strane kratki osvrti nekolicine drugih muzičara i — navodi reči nekolicine pisaca koji su učestvovali u diskusiji a koji taj tekst nisu videli pre štampanja. Uredništvo »Muzike« očigledno nije diskusiju pripremilo za štampu nego je mehanički prenelo u časopis nepotpune, proizvoljne zabeleške sa sastanka. A tom nejednakošću, nepotpunošću i proizvoljnošću, pitanje stvaranja naše masovne pesme, pitanje stvaralačkog rada i saradnje naših muzičara i pesnika u toj oblasti ne samo da nije pravilno postavljeno i osvetljeno, nego je i sasvim netačno okarakterisano.

U svakom slučaju bilo je potrebno, pre svega ,da učesnici za štampu rediguju stenograme svojih reči. Savesnom redakcijom materijala od strane uredništva izbegle bi se, na primer, sledeće netačnosti i proizvoljnosti:

»Kao posledica naše razdvojenosti iskrsli su izvesni nesporazumi, čak nerazumevanja (između muzičara i književnika), što je i na jednoj i na drugoj strani vodilo katkad do ekstremnih suprotnosti« (M. Živković).

»Mi smo se danas okupili da svršimo zajednički posao i zato smo dužni da pokažemo najveću meru uzajamnog razumevanja da bismo mogli otkloniti sve prepreke za postizanje sporazuma« (M. Živković).

»Čini mi se kako znam iz iskustva da pesnik skače velikim skokom i preletivši strmo brdo sa svim preprekama, padne u naručje slobodnoj inspiraciji sa stihom i slikom potpuno proizvoljnim, često sličnim prozi sa nekim promenjenim redom reči« (M. Logar) .

»Pesnici su popustili u pisanju zato što se od njih tražilo da na silu sastavljaju strofe« (netačan citat reči J. Popovića) .

Diskusija o masovnoj pesmi, organizovana u Udruženju kompozitora Srbije, nesumnjivo nije bila na principijelnoj visini i nesumnjivo joj je već u početku, uvodom, intonacijom M. Živkovića, bez ikakve stvarne potrebe (i bez ikakvog stvarnog osnova), dat karakter u neku ruku »sklapanja sporazuma« između naših kompozitora i pesnika. Nepripremljena ranije, neuspela zato najvećim delom, zabeležena površno, ona ne može ni u kom slučaju da posluži ni kao informativan, a još manje kao instruktivan materijal o tom važnom pitanju, najmanje u časopisu.

Kakve su to »ekstremne suprotnosti« između muzičara i pesnika, gde je to M. Logar »iskusio« da »pesnik skače velikim skokom... u naručje slobodnoj inspiraciji« (šta je to »slobodna inspiracija«!), ko je to tražio od pesnika »da na silu sastavljaju strofe« (konstatacija koju »Muzika« pripisuje J. Popoviću), itd., itd.! Sva ta, i niz drugih mutnih pitanja i postavki redakcija »Muzike« u svojoj diskusiji ostavlja bez osvetljenja — bez i najmanje obzira i prema muzičarima i prema piscima i — prema čitaocima.

Sledeće sveske »Muzike«, oslobodivši se u svakom slučaju slabosti kao što je objavljivanje materijala u takvom obliku kao što je »Diskusija o našoj masovnoj pesmi«, nesumnjivo će iscrpnije, konkretnije i smelije obrađivati bitna pitanja našeg muzičkog života — tako će časopis jasnije odrediti i svoj lik i svoju funkciju i svoj značaj na kulturnom sektoru naše nove stvarnosti, stvarnosti svestrane izgradnje socijalizma.

Č. M.

Za pristupačnije cene muzičkih izdanja

Pitanje cene knjiga, ulaznica za umetničke i uopšte kulturne priredbe, cene umetničkih reprodukcija, muzičnih izdanja, instrumenata itd. jedno je od bitnih pitanja kojim moraju da se bave odgovorne kulturne ustanove. Nepravilno rešavanje toga pitanja, neopravdano visoke cene, nesrazmera između cena za ista dela u pojedinim republikama itd. znači ustvari kočenje razvoja našeg kulturnog života. Nepravilno rešavanje toga pitanja, ravnodušnost prema tom pitanju znači ustvari sprečavanje pune demokratizacije kulture kod nas — oduzimanje kulturnih dobara od onih kojima u prvom redu treba da budu namenjena našim najširim slojevima trudbenika grada i sela.

Primeri iz oblasti muzičke literature mogu da budu naročito instruktivni za naše odgovorne kulturne ustanove, koje treba da izvrše svesnu reviziju dosadašnjeg rada naročto u toj oblasti. Detalnu reviziju cena muzičkih izdanja trebalo bi izvršiti u svim republikama (o planskom izdavanju muzičke literature treba posebno govoriti).

Ovih dana je, na primer, izišla iz štampe »Suita« za pet prstiju desne ruke Mila Cipre, u izdanju Nakladnog zavoda Hrvatske (štampano u tiskari Nakladnog zavoda — Zagreb). Cilj ovog napisa nije da uđe u umetničku analizu muzičkog dela kao takvog. Izdanje je velikog formata, ilustrovano sa deset jednobojnih crteža u čiji kvalitet takođe ne možemo ulaziti na ovom mestu. Ukupno, na malo boljem papiru, sa običnom glatkoričarom, izdanje sadrži 16 štampanih strana, 1 tabak. Međutim, cena mu je 61 dinar.

Koliko je ta cena nesrazmerno, neopravdano visoka i nepristupačna širem krugu, očigledno je na prvi pogled, ali upoređenje o tome govori još rečitije. Na primer, »Zlatne stepenice«, sv. I, 30 lakih kompozicija jugoslovenskih autora za decu i početnike, violina i klavir (redaktor Ž. Grbić, izdanje »Prosvete«, štampano u litografiji Čemažar — Ljubljana), izdanje istog formata, na mnogo boljem papiru, u dva dela (jedan u debelom kartonskom višebojnom i drugi, umetnuti, ilustrovan sa 44 crteža u više boja, u tankom kartonskom višebojnom povezu) na 108 strana. To u odnosu na »Suitu« upravo raskošno izdanje, po obimu sedam puta veće od »Suite« — staje u prodaji svega nešto više od dva puta — 130 dinara! Na koji način treba protumačiti tu činjenicu! Ako je prodajna cena »Suite« realna, u tome slučaju još je neobjašnjivija cena »Muzičkog priručnika« (Izdanje »Narodne knjige« — Cetinje), koji sadrži, u formatu obične osmine, pet i po štampanih tabaka sa oko 120 klišea crteža i nota i staje samo 45 dinara!

Nije nužno isticati da je jedan od osnovnih uslova stvarne demokratizacije kulturnog života materijalna pristupačnost kulturnih dobara najširim narodnim slojevima. Za našu stvarnost karakteristična je, baš u najširim narodnim slojevima, pored ostalog, intenzivna težnja da se kulturno izdignu, da usvoje osnovne kulturne tekovine čovečanstva i naših naroda i da kulturni život dalje stvaralački razvijaju. Utoliko je taj uslov — materijalna pristupačnost kulturnih dobara, škole, knjige, pozorišta, muzike, slikarstva, skulpture itd. značajniji za opšte kulturno podizanje naših naroda. Utoliko treba na svima sektorima našeg kulturnog života o tome uslovu budno misliti i ostvarivati ga.

Č. M.

---

krave, pa šupu za mašine, pa kokošinjac, pa...

— I sve po planu? — priupita Mićan.

— Po planu, pa kako ćeš drukčije.

Pretsjednik se primače Mićanu i prijateljski mu položi ruku na rame.

— Mićane, bolan, a zašto se već i ti ne upišeš u našu zadrugu? Ti si majstor, imaš zlatne ruke i za te će u zadruzi uvijek biti posla. Svi naši vele da bi im vredniji bio jedan Mićan, neg' deset kakvih... Ih, mi bi sa tobom čitav grad ovdje podigli sve onako — u milimetar.

— Bogami, pretsjedniče, to bi najbolje bilo, — uozbilji se Mićan. — A veliš, imate vi toga u planu? ...

— Kažem ti, čitav grad.

Prije polaska kući Mićan nije mogao da otrpi, nego se uvuče u svinjac i zadovoljno se ogleda oko sebe.

— Bog me ubio, ako nije ljepše neg' u mojoj kući. I bolje se vidi... Ama kakvoj kući?! Ljepše je neg' u crkvi! Tamo ti je mrak i tmuša i... E, vala, oče Miladine, rugaj se ti koliko ti drago: plan je opet plan!

Sljedećeg dana Mićan je zamišljeno obilazio oko svoje kuće, nešto premjeravao, računao i bilježio u novu svesku koju je donio iz zadruge. Često je zapitkivao ženu: — A tebi bi, veliš, trebala ostava za pređu i za razne tvoje drangulije? Bi li ti bilo dosta dva metra u širinu i dva i po u dužinu? Bi, veliš? A koliki kokošinjac veliš? Aha, tako je. A šta ti opet misliš...

Jednom, usred bijela dana Mićan odnekle donese nove prozorske okvire i stade da razvaljuje stare prozorčiće.

— Šta je tebi, čovječe, što kvariš pendžere? — začudi se žena.

— Kako kvarim?! Ta, ženska glavo, nijesmo valjda krmci, pa da živimo ovako, napola u mraku — poslovno i ozbiljno odbrusi Mićan. — Niiesu ovo više ona stara budalasta vremena.

BIBLIOGRAFIJA

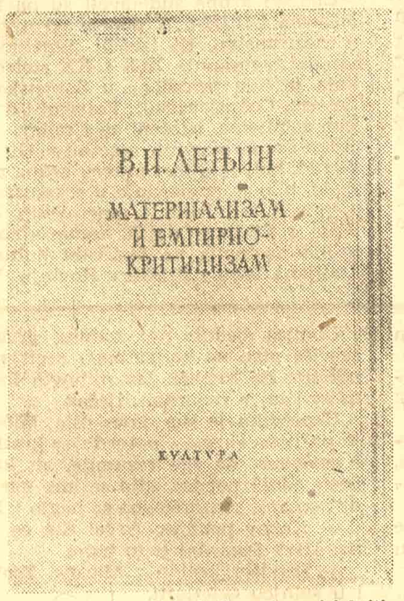

V. I. Lenjin: **Materijalizam i empiriokriticizam.** Kritičke primedbe o jednoj reakcionarnoj filozofiji. Knjigu je preveo Siniša Stanković. »Biblioteka marksizma-lenjinizma«. Izdanje »Kulture«, Beograd, 1948.

J. V. Stalin: **Za velikata tatkovinska vojna na Sovetskiot Sojuz.** Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1948.

M. Kalinin: **Nekoi prašanja na partijnomasovnata rabota.** Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1948.

Josip Broz Tito: **Politički izveštaj Centralnog kom eta Komunističke partije Jugoslavije.** Referat održan na Petom kongresu KPJ. Izdanje »Borba«, Beograd 1948, ćirilicom i latinicom, strana 93. Cena 10 dinara.

Aleksandar Ranković: **Izveštaj o organizacionom radu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.** Referat održan na Petom kongresu KPJ. Izdanje »Borba«, Beograd 1948, ćirilicom i latinicom, strana 55, cena 8 dinara.

Milovan Đilas: **Izveštaj o agitaciono-propagandnom radu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.** Referat održan na Petom kongresu KPJ. Izdanje »Borba«, Beograd 1948, ćirilicom i latinicom, strana 36, cena 6 dinara.

Graditeljima-omladincima. — Zbirka govora i članaka maršala Tita, Milovana Đilasa, Borisa Kidriča, Moše Pijade i Rata Dugonjića omladini na radnim akcijama. — Izdanje »Novo pokolenje, Beograd 1948

Milovan Đilas: **Stati 1941—1946.** Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1948.

Boris Kidrič: **Privredni problemi FNRJ.** Predavanja, govori i članci. Izdanje »Kulture«, Beograd, 1948.

Materijal o omladinskom pokretu u FNRJ. Govori i članci Rata Dugonjića. Izdanje Centralnog veća Narodne omladine Jugoslavije, Beograd, 1948.

Jovan Jovanović-Zmaj: **Našoj deci.** — Izbor i redakcija Milana Č. Jovanovića. — Izdanje »Novo pokolenje« (»Biblioteka pionira« — urednik Sl. Galogaža), Beograd, 1948.

Vladimir Nazor: **Odabrane pripovjetke.** — Izdanje »Novo pokolenje« («Jugoslovenski klasici«) — urednik Marijan Jurković), Beograd 1948.

Milovan Glišić: **Odabrane pripovetke.** »Jugoslovenski klasici«, sveska 9. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1948.

Čarls Dikens: **David Koperfild.** Knjiga prva. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd 1948.

Alfons Dode: **Pripovetke.** — Preveo Dr. Dušan Milačić. Ilustrovao Radenko Mišević. — Izdanje »Novo pokolenje« (»Biblioteka pionira« — urednik Sl. Galogaža), Beograd 1948.

A. S. Serafimović: **Skretničar.** Pripovetka. Kratak prikaz o piscu od Mirjane Obrenović-Šimanski. Preveo s ruskog Roman Šovary. »Narodna knjižnica«. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948.

Marin Franičević: **Iz »Povratka borca«.** Izbor nekoliko pesama istoimene zbirke. Beleška o piscu od Novaka Simića. »Narodna knjižnica«. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948.

Grigor Vitez: **San borca u zoru.** Jedan deo pesama objavljenih po našim časopisima i listovima posle oslobođenja. Beleška o piscu od Novaka Simića. »Narodna knjižnica«. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, Zagreb, 1948.

Mihailo P ović: **Daleka kopna i mora. Putopisi. Uredio Gvido Tartalja.** »Omladinska biblioteka«. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948.

A. Gljebov: **Poslednji susret.** K. Pausevski: **Devojka sa severa:** S. Bolotin: **Morsko ralo.** Jednočinke. Biblioteka »Naša pozornica«. Izdanje sindikalnog izdavačko-štamparskog preduzeća »Rad«, Beograd, 1948.

N. Verzilin: **Tragom Robinsona.** — Prevela Stefanija Tumin. Izdanje »Novo pokolenje« (»Priroda i ljudi«). Beograd 1948.

N. Telešov: **Živi kamen,** skaske i legende. — S ruskog prevela Vida Popović. Crteži V. Taubera. — Izdanje »Prosveta« Beograd 1948.

M. N. Alejnikov: **Putevi sovjetskog filma i MHAT.** Izdanje Filmske biblioteke, Beograd, 1948, cena dinara 40.

M. Smirnova: **Seoska učiteljica,** filmski scenario. Izdanje Filmske biblioteke, Beograd, 1948, cena din. 15.

A. Vučo: **Sofka,** filmski scenario po romanu »Nečista krv« Bore Stankovića. Izdanje Filmske biblioteke, Beograd, 1948, cena din. 16.

M. Rubinštajn: **Razvitak tehnike u kapitalizmu i socijalizmu.** »Sindikalna biblioteka«, Beograd, 1948.

Muzički priručnik za nastavu pjevanja u srednjim i muzičkim školama. Sastavio Antun Pogačar. Izdanje izdavačkog preduzeća N. R. Crne Gore »Narodna knjiga«, Cetinje 1948.

Bibliografija Srbije za 1947 godinu. — Bibliografija celokupne izdavačke delatnosti u prvoj godini Petogodišnjeg plana u Narodnoj Republici Srbiji. — Izdanje Ureda za informacije pri Pretsedništvu vlade N. R. Srbije Beograd 1948.

OSVRTI NA KNJIGE

„Knjiga pjesama" Šime Vučetića

Ostaci i recidivi dekadentno-formalističke poezije kod nas pretstavljaju anahronizam, jer je dekadentni formalizam već davno likvidiran. U hrvatskoj poeziji oni su jači, ali pjesme Šime Vučetića toliko su drastične po primitivističkom formalizmu, da o njima treba govoriti, iako nisu pojava.

Ova knjiga pretstavlja, u neku ruku, izbor Vučetićevog pjesničkog rada u toku deset godina; prema tome ona bi trebalo da dâ više-manje jasni pjesnički lik autora.

Kakva je fizionomija ovoga pjesnika?

U ciklusu o Iliji Labanu, Vučetić, gradeći na podlozi narodne pjesme, pokušao je da lirski da lik Ilije Labana, čovjeka iz naroda, dalmatinskog gorštaka, ali već u drugoj pjesmi »Sela« pada u verbalizam, u nagomilavanje riječi, u nejasnoće. N. pr.:

»Hoj, sela naša!
Sela, sela, sela!
Sela naša crna i crvena,
sela naša kuće i pojate,
hoj, jata, srca mi, sela naših
krajinama vječne zemlje naše!«

Šta vidimo u ovim stihovima? Tipično konstruiranje i traženje neobičnog, — koje će se kasnije u zbirci još u većem obimu pojaviti, — zatim nagomilavanje riječi koje zaglušuju i potiskuju osjećaje i ondje gdje ih ima. Izraz nije spontan, ishitren je, nejasan. Stih »Sela naša crna i crvena« ništa ne govori, ne proširuje sliku već stoji izdvojen s dvije mrlje boja, a emociju koju je autor htio da izazove ovim stihom, nije izazvao iz prostog razloga što sedam istih riječi dekomponira našu pažnju koja uzalud traži motiv za pokretanje osjećaja. Strofa nema ničega općenitog, slika ostaje bez boje i logike, kao što su bez boje i sadržine izdvojeni sitni lični doživljaji kada nisu povezani s općim i kada u malome ne otkrivaju ono što je veliko i zajedničko.

Vučetićeva zbirka, kako ćemo kasnije vidjeti, obiluje sitnim doživljajima, nejasnim u nepotpunim slikama, nedorečenim osjećajima i nepotrebnim figurama koje često nemaju ničeg zajedničkog sa sadržajem. Tako u pjesmi »Bogovi«, jednoj od najboljih u ciklusu o Labanu, autor je uspio da umjetnički ostvari atmosferu kiše i da poveže ideju i slike u nerazdvojnu cjelinu, međutim stihovi »žito grli svetkovine« i »mi trojica — oni s bogom — ja s komunom« kvare jedinstvo cjeline i lepotu štimunga. Sličnih slučajeva ima mnogo.

Izgleda nam da je unutarnja umjetnička nedosljednost u odabiranju bitnog od nebitnog osnovna pogreška i u načinu umjetničkog oblikovanja pjesme i u sadržajnoj strukturi Vučetićeve poezije, što se može utvrditi u pjesmi »Ilijin sin«, gdje je motiv iz velike stavnosti dat bez ikakve poetske forme.

»Vojnik sam Prve dalmatinske brigade.
Imao sam šesnaest godina
i samo sesnaest godina
kad sam se javio drugu komandantu
Prve dalmatinske brigade. — —
Kad me ugleda
onako mlada i zelena,
nešto se zamisli;
pogleda niz planinu
i reče mi:

»Druže moj, mlad si za pušku i mitraljez,
a ofanziva je tu za planinom;
vrati se doma
svojoj staroj majci.
Porasti malo«.

O otsutnosti idejnosti i prema tome i o otsutnosti istinske umjetnosti govore one Vučetićeve pjesme u kojima dolaze do jasnog izražaja dekadentne tendencije. U tim pjesmama Vučetić je sasvim bez svoje umjetničke fizionomije. U toj vrsti poezije nalazimo pomanjkanje osjećaja mjere i logike, nasilno traženje bizarnog i padanje u banalnost. U povođenju za dekadentnom poezijom iz svoje prošlosti, bolest, koja je u njemu ostavila duboke tragove ,našla je i u ovom razdoblju Vučetićevog stvaranja pogodan teren za svoje oživljenje. I posljedica je opća ideološka konfuznost, gubitak kriterija, nesigurnost odlučivanja o pojmovima »vrijedno — nevrijedno, originalno — neoriginalno, novo — banalno«. Nesvijesno podražava tuđe forme, tražeći po svaku cijenu ono što je još neizrečeno i neobično. I naravno, umjesto životnih motiva, posiže za muzičkim efektima, za nerealnim slikama i potpuno se predaje igri riječi, kao što je slučaj s pjesmom »Prezimena«:

Listaju brešćići,
vraščići,
roščići.

Skakuću vrapčići,
vraščići,
jarčići.

Autor se sasvim predao zvučnosti deminutiva, silabičnom slaganju i lomljenju tvrdih i mekih konsonanata. Radi kurioziteta navodimo citate iz pjesme »U podne«, gdje nadrealističke slike slijede jedna za drugom kao u nekom fantastičnom filmu:

Huka maestrala,
Po palubi psi.
A šta mi je?

U očima sunce,
brdine do modrine,
vrućine u oku,
brijegom borovine.
Ništa mi nije!

Otok se ziblje...
Velika sipa
štrca u nebesa
trakom me pipa.
A šta mi je?

Da li se u ovoj pjesmi može govoriti o nekom umjetničkom sadržaju i doživljaju?! Na nju se može u punoj mjeri primijeniti misao Danjina: »Poezija »načina života«, kad nije u stanju da se uzvisi do »poezije života« neizbježno postaje mrtvorođena umjetnost« U slijedeći pjesmi »Kad se prasci tuku«, gdje Vučetić podražava narodnu pjesmu, javlja se druga krajnost — banalno!

Kad se prasci tuku,
kola puru vuku,
a bura bauče,
selo zajauče:
Kulen baba vari
na dvor dida mami.

U citiranim pjesmama nalazimo: u prvoj formalističku igru, u drugoj nakaznost nadrealizma, a u trećoj golu banalnost. Gdje je umjetnička dosljednost? Koja je prava fizionomija Vučetića i gdje je umjetnost u ovim pjesmama?

Na žalost takovih pjesama ima mnogo u Vučetićevoj zbirci, a evo još jedan primjer, koji u sebi koncentrira sve negativne elemente:

Svira selo... noć!
Svira čopor planino!
Oj djevojko sura kozo,
srce moje veselo.
Idem drumom, drum me goni,
Idem drumom, drum me vodi.
Oko mene brdina se vrti.
Idem drumom, srce gori,
Idem drumom, usna mori.
Iz sazviježda strašni guster
hoće glavu
da mi pandžom zgrabi.

Sovjetski kritičar Danjin na jednom mjestu napisao je slijedeće: »Pitanje savremenosti jedne lirike — pitanje je njene idejnosti«, a na drugom mjestu: »Idejna sadržina poezije nalazi se u neposrednoj zavisnosti od pjesnikove filozofije«. A što da kažemo o savremenosti ove Vučetićeve poezije, o njenoj idejnosti, sadržini i o njegovoj filozofiji? Naravno samo negativno, upravo onako kako govore same njegove pjesme.

Kao najteži slučaj košmarskog stihotvorstva, bezidejnosti, bezsadržajnosti i neozbiljnosti citirat ćemo jednu strofu pjesme »Marš«:

Drum... drum...
drum... drum...
tutnji potkov, krvav — mač,
zvecka lanac, vranac — plač,
korak, korak, korak,
kas, kas, kas —
pada noć na noć,
noć o noć, u bespomoć
noć u noć,
noć u noć,
sama noć.

Ovim stihovima nije potreban komentar. Oni govore u prilog tvrđenju da ovakva poezija nije uopće poezija već prazna igra riječima, vatromet bez iskara, vodopad bez šuma, slike bez boja, riječi bez sadržaja. Pjesma »Marš« napisana je u periodu narodnooslobodilačke borbe i imala je da prikaže najezdu fašizma na našu zemlju: »Noć o noć, u bespomoć«. Pjesnik je htio da opjeva ono strašno, surovo, krvavo i nečovječno, a ostvario je komično, šaljivo i umjesto sadržaja ognja i smrti prosuo bujicu riječi zanoseći se jednoličnim skandiranjem, htio je da pretstavi strahotu invazije, ali pjesnik je zaboravio da se to ne može postići samo akustičnim sredstvima jednosložnih riječi: drum, mač, plač, kas, noć — već i vizuelnim a još više osjećajnim i idejnim odrazom konkretnih doživljaja.

Kad bi ove dekadentne pojave u Vučetićevoj poeziji bile izuzetan slučaj u našoj književnosti, kad njegova poezija ili još bolje, ova vrsta njegove poezije ne bi imala tendenciju da djeluje kao napredna poezija, kad ove dekadentne pojave ne bi bile ostatak buržoaske klase u raspadanju, klase koja ne vidi izlaza na sunčani dan i kada krize koje autor doživljava ne bi imale i svoj refleks u bespomoćnom lutanju i hvatanju za slamku spasavanja — mi se ne bismo osvrtali na ove bolesne pojave. Ali okolnost da ova knjiga nije prva pojava dekadentne baštine, koja se unosi u našu novu književnu stvarnost, da se ona pojavila i poslije svih ranijih upozorenja: kako dekadentnoj poeziji kod nas nema mjesta, i na posljetku činjenica, da je knjigu izdalo jedno ugledno književno društvo »Matica Hrvatska«, i konačno, da su pismene i usmene referate dali odgovorni stručnjaci na ovom sektoru i knjigu preporučili — sve ove okolnosti sile nas da ovu knjigu Šima Vučetića promotrimo sa sviju strana.

Netko bi mogao reći da je svrha ovoj zbirci prikazati pjesnikov razvoj kroz deset godina rada. Ni ova primjedba ne može se prihvatiti i nema opravdanja. Knjiga je predana javnosti na čitanje i ocjenu i time postala društvena javna svojina. Konačno, našu čitalačku publiku ne zanimaju književna lutanja našeg pjesnika i njegove psihološke i umjetničke krize. Naše čitaoce zanima pjesnikov stav, a taj stav se negativno po pjesnika otkriva u njegovoj knjizi, tim više što ona jednim dijelom pjesama ima namjeru da se afirmira kao savremena napredna poezija.

I konačno kad bi u posljednjim pjesmama Šima Vučetića bilo ideinog i umjetničkog preobražaja, kada bi njegove novije pjesme bile umjetnički izraz naše nedavne i suvremene stvarnosti s punoćom života u njima, onda bismo mi njih, kao što smo to učinili s nekim strofama iz ciklusa o Iliji Labanu, suprotstavili ovim slabim pjesmama i razumjeli želju da pjesnik pokaže svoj razvitak. Ali, evo, citirat ćemo pjesmu iz posljednjeg ciklusa, koja je samo s formalne strane sređenija i jednostavnija.

Čak se sjetim, nekad, nu, da sam poeta,
da se mojom glavom, eto, svašta vrti.
da se jedno gradi do snage, do leta.
drugo prijeti smrću ko da će me strti.

Znam mogu se smijat ljudi ovoi kobi,
kao da sam šaka uzaludna pijeska,
No što mogu ako mahnito me probi
veličanstvo smisla i sa mnom se ljeska.

Prepustio ja sam ruke u vir svijeta,
otvorio oči da stoje ko bina
za sve igre ljudi za sav lavež psina...
I slobodno nek se po meni svak šeta
da sve bolje tako iz bliza promotrim.
da bih pravo znao za koga li orim.

(Čak se sjetim)

Zar je ovim stihovima potreban specijalan komentar? Nije, ali potrebno je naglasiti da je ova pjesma u stilu predratnih pjesama pseudosocijalnih skeptika, pesimista i individualista, koji boluju od tzv. »Weltschmerza«, a ne mogu i ne umiju da nađu izlaza iz svojih dubokih kriza. U ovoj pjesmi jasno se vidi Vučetićeva neodlučnost, i nemoćno prepuštanje sebe stihiji događaja, koji takvi izgledaju u njegovoj spoznaji života. jer napokon šta mogu da znače stihovi »da se jedno gradi do snage, do leta — drugo prijeti smrću ko da će me strti«. Znači: Svejedno mi je! Nek se smiju ljudi ovoj kobi ljudskoj, nemoćan sam da išta poduzmem onog časa kad me probije »veličanstvo smisla«, koje se i sa mnom šaljivo ljeska!! To veličanstvo smisla ima svoj vanživotni, vanrealni, vandruštveni smisao. To je ideja, fiksacija u imaginaciji da postoji kob, da postoji nešto što se s nama igra, a što je van dohvata naše svijesti i saznanja .

»Prepustio sam ruke u vir svijeta,
Otvorio oči da stoje ko bina
za sve igre ljudi za sav lavež psina«.

I naravno, tada, dopuštam »nek se po meni svak šeta« iz razloga da ih izbliza promotrim i upoznam, »da bih pravo znao za koga li orim«. Zar pjesnik nije mogao da uoči historijske perspektive u kretanju masa, zar mu je bilo potrebno da se stavi pod skut »veličanstva smisla«, kad je smisao baš u samom bujnom, silovitom životnom kretanju, zar mu je bilo potrebno da rastvori oči »ko bina« i stane na granicu dva svijeta i da ne vidi i da ne sagleda ništa drugo do svoju izoliranost, nemoć u samoprijegoru, a s druge strane prepuštajući sebe svim vjetrovima, svim igrama, svim lavežima psina, konstatirati da je »šaka uzaludna pijeska«, Baš ovo »uzaludna« govori najgrlatije od svega, jer to znači osjećati se suvišan, osamljen, tragičan i nepotreban. Ovaj pesimizam javlja se iz nevjerovanja u sebe, iz osjećanja »manje vrijednosti« i on je ličnog karaktera i pjesnikovo subjektivno opterećenje. A to opterećenje javlja se uvijek, kad se čovjek izdvoji iz kolektiva i izgubi vezu sa onim Ilijom Labanom narodom, koji korača velikim koracima u budućnost i već je daleko odmakao od usamljene, tužne, tragične i izgubljene individue.

U poeziji Šima Vučetića nalazimo čitav kaleidoskop ideja, lutanja, osjećaja usamljenosti, boja, pravaca, iskrivljenih slika, ideološku nestalnost i sve ono drugo što previre u njemu, što se bori, s čim se stalno prepire u svojoj samoći, — čitav onaj balast građanske kulture i individualističke filozofije od koje pokušava da se oslobodi, a ono što bi ga oslobodilo svega balasta duhom još ne može da prihvati, jer kao individualist još uvijek gleda skeptički i na ono što pred njim stoji kao granična stijena. Sve proturječnosti još su u njemu neriješene, još dominiraju i stoga je i idejna sadržina njegove poezije najvećim dijelom nejasna, neodređena i neprihvatljiva našem vremenu.

Evo još jedan karakterističan primjer njegove unutarnje borbe, primjer gdje se idejna sadržina poezije nalazi u neposrednoj zavisnosti od pjesnikove filozofije.

Bat novoga vijeka u nakovanj bijuć
gvožđarije stare u arsenal kuje.
Ko godine mrtve u fantazmu grijuć
malodušno čuva i po sebi ruje?

O tvornici pridi, trgom zaurliči.
vatru kolektiva u talasu masa!
Ostavi mi perje i život u priči.

(Pred novim licem)

Kad ga je život doveo »Pred novo lice« on to novo lice — novi vijek — smatra običnom smjenom, koja kuje u arsenal stare gvožđarije prošlosti. Nalazimo i »godine mrtve« i »fantazma« i »malodušno čuvanje«, tako da čitava prva strofa služi samo kao ilustracija, koja defakto ništa konkretno ne govori. U drugoj strofi pjesnik savjetuje nekom koji ne umije da se snađe u larmi novoga vijeka — da tvornici priđe, da trgom zaurliče vatru kolektiva u talasu masa, a za sebe moli da mu novi vijek »ostavi perje i život u priči«. Dakle tvornica, vatra kolektiva u talasu masa — ono što nudi drugom, autor — ne treba, to je za njega surovo, kruto, strano i tvrdo, jer dolazi s novim vijekom, koji urliče na trgu s parolom na zidu. On dolazi sa fantazmom iz dječjih snova, koji jede djecu i baca ih već sada u »vatru kolektiva«. Ali u stihu »ostavi mi perje i život u priči« nalazi se rješenje i one prve strofe.

Ovu i ovakvu kritiku napisali smo iz uvjerenja da će Vučetić kao napredan čovjek ipak i kao pjesnik naći svoj pravi put. U njegovoj zbirci nisu sve pjesme kao ove koje smo kritikovali. Iz cijele zbirke izvodi se zaključak da pjesnik nije bez talenta, što se naročito pokazalo u ciklusu o Iliji Labanu. No nužno je bilo javno upozoriti autora, koji možda još uvijek vjeruje da je čitava njegova poezija progresivna i da odgovara našoj revolucionarnoj stvarnosti — što ni u kom slučaju ne odgovara objektivnoj istini.

Zbirka pjesama Šima Vučetića, u ovakvom obliku, nije trebala da se pojavi, ni radi samog autora, koji se kao čovjek nalazi na naprednoj liniji naše borbe, a ni radi »Matice Hrvatske«. U ovoj knjizi ostaci i recidive dekadentnog formalizma, — koji je kod nas već likvidiran, — slave anahronični pir, ona je našem novom društvu ne samo tuđa, nego u njemu apsurdna.

A. R. BOGLIĆ

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

Odgovorni urednik: Jovan Popović. Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 34.